

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

«_____» _____ 2023 р.

**ХАРАКТЕРИСТИКА
ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЕСТОНІЇ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконав: студент 4 курсу, групи ГР-41
спеціальності 106 «Географія»
ОПП «Географія рекреації та туризму»
Родін Едуард Олегович

Науковий керівник:
к. геогр. н., доцент Телебенєва Євгенія Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____
Голова ЕК Павло ШУКАНОВ

_____
Секретар ЕК Євгенія ТЕЛЕБЕНЄВА

«_____» _____ 2023 р.

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	.....	3
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	5
1.1.	Туристсько-рекреаційні ресурси: поняття, сутність, структура	5
	<i>1.1.1. Дефініція поняття «туристсько-рекреаційні ресурси»...</i>	5
	<i>1.1.2. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів.....</i>	6
1.2.	Методичні засади дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів.....	10
РОЗДІЛ 2.	СТРУКТУРНІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЕСТОНІЇ.....	14
2.1.	Природно-географічні ресурси.....	14
2.2.	Природно-антропогенні ресурси.....	19
2.3.	Суспільно-історичні ресурси.....	29
	<i>2.3.1. Історико-культурні туристсько-рекреаційні ресурси.....</i>	29
	<i>2.3.2. Події туристсько-рекреаційні ресурси.....</i>	59
2.4.	Інфраструктурні туристсько-рекреаційні ресурси.....	65
2.5.	Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.....	66
РОЗДІЛ 3.	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ЕСТОНІЇ.....	70
3.1.	Ретроспективний аналіз становлення та розвитку туристичної галузі Естонії.....	70
3.2.	Аналіз туристичних потоків Естонії.....	73
3.3.	Макроекономічне значення туризму в економіці Естонії.....	77
3.4.	Вплив пандемії COVID на розвиток туризму Естонії.....	78
3.5.	Проблеми та перспективи розвитку туризму Естонії.....	80
ВИСНОВКИ.....		82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		83

ВСТУП

Актуальність. Естонія - красива країна, розташована в Східній Європі. Таллінн є столицею Естонії і одним з найбільш популярних місць для відвідування. Він відомий своєю середньовічною архітектурою, замками і замковими стінами. Старе місто Таллінна є включеним до Списку світової спадщини ЮНЕСКО і вважається одним з найкраще збережених середньовічних міст в Європі. Країна також відома своїми спа-курортами, саунами та традиційною естонською кухнею.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що вона розкриває специфічні особливості туристсько-рекреаційних ресурсів Естонії, багаті туристичні ресурси для створення особливого та неповторного туристичного продукту та організації незабутнього дозвілля для туристів. Наявність потужного природного та історично-культурного туристсько-рекреаційного потенціалу, високорозвиненої інфраструктури та сфери послуг роблять її прикладом для розвитку туризму в інших країнах, в тому числі і в Україні.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є охарактеризувати туристсько-рекреаційні ресурси Естонії.

Із зазначеної мети були поставлені *наступні завдання*:

- розкрити теоретико-методичні основи дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів, зокрема розглянути основні поняття, сутність та структуру туристсько-рекреаційних ресурсів, окреслити основні методи дослідження;
- охарактеризувати туристсько-рекреаційні ресурси Естонії, виявити структурні та територіальні особливості природно-географічних, природно-антропогенних, суспільно-історичних та інфраструктурних ресурсів;
- проаналізувати просторово-часові особливості розвитку туризму Естонії, плив пандемії COVID розвиток туризму;
- окреслити їх проблеми та перспективи розвитку туризму Естонії.

Об'єкт дослідження – туристсько-рекреаційні ресурси Естонії, а *предметом дослідження* – особливості використання туристсько-рекреаційних ресурсів Естонії.

Методи дослідження. При виконанні роботи використовувались такі методи наукового дослідження: метод аналізу та синтезу, метод індукції та дедукції, описовий метод, літературний, метод порівняння, метод систематизації, математичний, статистичний, графічний та картографічний методи дослідження.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (61 найменування). Робота викладена на 88 сторінках, містить діаграми, графіки, картосхеми та фотографії.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

1.1. Туристсько-рекреаційні ресурси: поняття, сутність, структура

1.1.1. Дефініція поняття «туристсько-рекреаційні ресурси». Рекреаційно-туристичні ресурси є різноманітними та залежать від регіону та країни.

Рекреаційні ресурси - це природні або створені людиною об'єкти та місця, які використовуються для відпочинку, розваг і відновлення фізичного та емоційного стану. Ці ресурси можуть включати природні об'єкти, такі як парки, ліси, пляжі, озера, гори та річки, а також створені людиною спортивні об'єкти, курорти, аквапарки, туристичні комплекси, спа-центри та інші місця відпочинку [1].

Рекреаційні ресурси є важливою складовою сучасного суспільства, оскільки вони сприяють здоров'ю, відпочинку та розвагам. Вони надають людям можливість втекти від повсякденних справ, розслабитися, зайнятися фізичною активністю, насолодитися красою природи або відвідати цікаві місця.

Рекреаційні ресурси також можуть бути використані для розвитку туризму та створення робочих місць. Вони залучають туристів із різних країн, сприяють розвитку громад та економіки регіонів.

Збереження природних рекреаційних ресурсів та створення доступу до них є важливим завданням для збалансованого розвитку суспільства. Це допомагає забезпечити довготривалу сталість і зберегти цінні природні об'єкти для майбутніх поколінь [1].

Туристичні ресурси є великим різноманіттям об'єктів і місць, які привертають туристів та популяризують певну локацію. Ці ресурси можуть бути природними, культурними, історичними або розважальними.

Ось кілька прикладів різних типів туристичних ресурсів:

Природні ресурси: національні парки, заповідники, гірські ланцюги, пляжі, озера, водоспади та інші природні унікальні місця.

Культурні ресурси: музеї, храми, пам'ятники, старовинні архітектурні споруди, археологічні розкопки, фестивалі, традиції та культурні події.

Історичні ресурси: старовинні фортеці, замки, історичні центри міст, пам'ятники історії, місця битв, пам'ятники культури.

Розважальні ресурси: тематичні парки, аквапарки, казино, курорти, шопінг-центри, нічні клуби та ресторани, концертні зали.

Гастрономічні ресурси: ресторани з місцевою кухнею, фермерські ринки, виноробні, кав'ярні та інші місця, де можна спробувати місцеві страви та напої.

Це лише кілька прикладів туристичних ресурсів, які можна зустріти у різних країнах і регіонах світу. Кожна локація має свої унікальні ресурси, які привертають туристів з усього світу [1].

1.1.2. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів. Рекреаційно-туристичні ресурси як невід'ємна частина або невід'ємний елемент туристичної дестинації відіграють важливу роль у виборі туристами місця призначення. Зазвичай всі рекреаційно-туристичні ресурси рекреаційно-туристичні ресурси не мають однакового впливу, тому деякі рекреаційні та туристичні ресурси мають вирішальне значення при виборі дестинації, тоді як інші мають менший вплив і не є вирішальними. вплив і не є вирішальними, але збагачують пропозицію туристичної дестинації. (Наприклад: коли йдеться про рекреаційний туризм, то йдеться про рекреаційний туризм, то рекреаційно-туристичні ресурси мають вирішальне значення для вибору бажаної дестинації, а якщо мова йде про діловий туризм, то вони не є вирішальними але можуть вплинути на вибір місця призначення). Рекреаційно-туристичні ресурси не є вирішальними для вибору туристичної дестинації, але вони мають великий вплив на задоволеність туристів під час задоволення туристів під час їх перебування (наприклад, конгресовий туризм: можливо, рекреаційні ресурси не вплинуть на вибір дестинації). рекреаційні ресурси не вплинуть на вибір дестинації при організації конгресу,

але якщо вони є конгресу, але якщо вони там є, то будуть використовуватися учасниками конгресу у вільний час у вільний час, то це, безумовно, вплине на підвищення рівня задоволеності туристів).

Для того, щоб явища, об'єкти та елементи були туристичними ресурсами, вони повинні містити хоча б один атрактивний атрибут, тобто мати привабливу властивість, яка дозволяє задовольнити будь-яку туристичну потребу. Привабливі властивості або атрибути туристичних ресурсів можуть бути: рекреаційними, цікавими, визначними та естетичними. Рекреаційний атрибут туристичного ресурсу - це атрибут ресурсу, який через певні властивості впливає на фізіологічні функції туристів. За ефектом атрактивності туристичні ресурси поділяються на рекреаційні та культурні, а за генезисом - на природні та антропогенні. Туристичні ресурси залежно від атрактивних властивостей можна поділити на: комплексні, самостійні та взаємодоповнюючі. Туристичні ресурси, які мають або містять рекреаційні властивості, називаються рекреаційно-туристичними ресурсами. Основний і загальний поділ туристичних ресурсів застосовується як для рекреаційних, так і для туристичних ресурсів, і відповідно до нього їх можна поділити за генезисом, атрактивністю та атрактивними властивостями, а також за географічною зоною, в якій вони розміщені [1].

За генезисом рекреаційно-туристичні ресурси поділяються на:

- Природні рекреаційно-туристичні ресурси
- Антропогенні рекреаційно-туристичні ресурси

Природні рекреаційно-туристичні ресурси створені природою і як такі існують у географічному просторі незалежно від туристичного попиту та потреб. Вони є як рекреаційно-туристичні ресурси підтверджуються використанням туристами для задоволення своїх рекреаційних потреб. (Приклад: гірські райони не залежать від потреб і бажань людей, але в той момент, коли вони використовуються туристами-рекреантами, вони стають природними рекреаційно-туристичними ресурсами, вони стають природними рекреаційно-туристичними ресурсами).

Антропогенні рекреаційно-туристичні ресурси створені людиною. Основною метою їх використання є туристична рекреація, і вони, як правило, спеціально створені для рекреації. Ці ресурси можуть бути побудовані суто для відпочинку туристів (наприклад, у межах готельного комплексу, курортів, прилеглих територій). готельного комплексу, пансіонату, прилеглих курортів тощо), але вони також можуть бути побудовані як рекреаційні об'єкти або зони в населеному пункті, і вони можуть використовуватися туристами, які там перебувають. там, і вони можуть використовуватися туристичною індустрією (приклад: спортивні майданчики, які можуть використовуватися місцевими жителями та туристами під час спортивні майданчики, які можуть використовуватися місцевими жителями та туристами під час їхнього перебування).

За атрактивною ознакою рекреаційно-туристичні ресурси можуть бути

- Рекреаційно-туристичні ресурси виключно для відпочинку
- Рекреаційно-туристичні ресурси з культурним спрямуванням.

До перших належать ті туристичні ресурси, які задовольняють лише рекреаційну складову, тобто задовольняють виключно рекреаційну складову, тобто задовольняють виключно потреби туристів (наприклад: дихання, стимуляція кровообігу, обміну речовин тощо). Другі, окрім рекреаційної мети, мають культурну складову, тобто, крім фізіологічної потреби, задовольняють деякі психологічні потреби туристів (наприклад, емоції, естетика, асоціації, уява тощо). У цьому розділі ми можемо згадати такі туристичні ресурси, які мають культурні характеристики, але також мають рекреаційний вплив (наприклад, тривалі прогулянки з огляду на культурні пам'ятки у мегаполісі, вони також містять рекреаційний компонент, тобто рекреаційну складову, тобто задовольняють рекреаційні потреби туристів).

Відповідно до атрактивних властивостей рекреаційно-туристичні ресурси можна поділити на

- комплексний рекреаційно-туристичний ресурс

- Індивідуальні рекреаційно-туристичні ресурси та
- комплементарний рекреаційно-туристичний ресурс.

Комплексний рекреаційно-туристичний ресурс має найбільший вплив і пропонує найбільше можливостей для різних видів рекреації, різну структуру туристів протягом року (наприклад, гори є таким ресурсом, що пропонує можливість для цілої низки рекреацій: пішохідний туризм, прогулянки, гірський велосипед, скелелазіння, парашанеризм, зимові види спорту тощо). По-друге, самостійні рекреаційно-туристичні ресурси є такими, що мають можливість самостійно залучати туристів, які спеціально приїжджають на такий вид відпочинку, і такими ресурсами є (наприклад, поля для гольфу, аквапарки, рекреаційні об'єкти тощо). Допоміжні рекреаційно-туристичні ресурси - це ресурси з найменш привабливими властивостями, які не здатні самостійно привабити туристів, але їх оцінка полягає в тому, що вони доповнюють та об'єднують туристів на туристичній території (наприклад, спортивні та рекреаційні об'єкти на туристичних курортах не є основним мотивом приїзду, але вони доповнюють туристичну пропозицію, і туристи можуть користуватися цими об'єктами для відпочинку).

Відповідно до географічного простору туристичні ресурси можна розділити на дві основні групи:

- Міські рекреаційно-туристичні ресурси та
- сільські рекреаційно-туристичні ресурси.

Такий поділ рекреаційно-туристичних ресурсів є найпростішим і здійснюється

Отже, міські рекреаційно-туристичні ресурси - це ті, що знаходяться в місті або міських поселеннях, а сільські - це рекреаційно-туристичні ресурси, що знаходяться в сільській місцевості, тобто за межами міст.

Коли йдеться про рекреаційно-туристичні ресурси та їх поділ, то слід мати на увазі, що вони з'являються у просторі як комбінація (мікс) існуючих поділів. Це означає, що жоден рекреаційно-туристичний ресурс не може бути поділений

лише за одним критерієм, оскільки в такому випадку поділ не буде повним. (Приклад: якщо ви хочете проаналізувати річку Коканську в місті Кочани у Східній Македонії, ми можемо сказати, що це рекреаційно-туристичний ресурс, який є природним з рекреаційною визначною пам'яткою і доповнюючим потенціалом для міського рекреаційно-туристичного ресурсу) [1].

1.2. Методичні засади дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів

Нині в рекреаційній географії напрацьовано значний досвід оперування різними методами наукового дослідження туристично-рекреаційних ресурсів, які умовно можна поділити на теоретичні, що ґрунтуються на раціональному пізнанні (поняття, судження, умовивід) і логічні процедури висновку та емпіричні, тобто такі, що спираються на чуттєве пізнання дійсності (відчуття, сприйняття, уявлення) і дані приладів. Усі методи дослідження туристично-рекреаційних ресурсів також диференціюються за рівнем пізнання на загальнонаукові, універсальні для будь-яких наукових досліджень.

Як і в традиційній географії, ключовим методом дослідження туристично-рекреаційних ресурсів залишається описовий, що являє собою систему процедур збирання, первинного аналізу та викладу інформації. Його основною перевагою є простота й універсальність використання. Під описом розуміють впорядкована характеристика території, а також теоретичне узагальнення отриманого матеріалу, іншими словами систематизація, пояснення та побудова теорії. Опис являє собою основу для рекреаційних досліджень, оскільки всі комплексні характеристики ресурсного потенціалу туристських регіонів являють собою не що інше, як результат опису, підкріплений оціночними діями. Описи можуть бути комплексні та тематичні, наприклад, опис культурно-історичних пам'яток або соціально-економічних умов місцевості.

Для дослідження складноорганізованих просторових структур доцільно застосовувати *історичний (історико-географічний) метод*, який використовують там, де предметом дослідження стає історія об'єкта. Історичний метод дає змогу

розглянути ретроспективу виникнення, формування та розвитку процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявити внутрішні та зовнішні зв'язки, закономірності та суперечності. При цьому важливим є аналіз великої кількості різномірних джерел, що допомагає виявити об'єктивні закономірності становлення того чи іншого процесу або явища [2].

Картографічний метод передбачає використання туристами-практиками, вченими та учнями карти як найважливішого і часом єдиного джерела інформації про туристсько-рекреаційні ресурси досліджуваного й оцінюваного регіону. Карта в найзагальнішому сенсі це зменшене й узагальнене зображення території - своєрідна модель дійсності.

Картографічний метод містить у собі такі прийоми:

- візуальний аналіз карт для виявлення закономірностей розміщення
- географічних об'єктів та аналізу чинників територіальної диференціації туристської діяльності;
- графічний аналіз карт для виявлення просторових закономірностей зміни соціально-економічних явищ і процесів;
- картометричні вимірювання за картами відстаней, площ, висот, щільності явищ, процесів та об'єктів, аналіз і типологія систем розселення;
- статистичний і математичний аналізи карт, що використовується для зіставлення природних і соціально-економічних явищ та виявлення кількісних залежностей і взаємозв'язків соціально-економічних і туристських систем;
- перетворення карт для кращого відображення тих чи інших явищ і процесів діяльності.

Під час дослідження туристично-рекреаційних ресурсів дедалі частіше почали застосовувати комплексні *аналітико-статистичні прийоми*, за допомогою яких можна: давати кількісну характеристику явищ, які досліджуються; проаналізувати природні та соціально-економічні фактори диференціації території; виявляти статистичні взаємозв'язки між об'єктами та явищами; вивчати динаміку систем туризму на різних історичних етапах їхнього

розвитку; розробляти узагальнювальні показники функціонування територіальних туристично-рекреаційних систем і основні напрями їхнього розвитку.

Балансовий метод, що прийшов у географію з економіки, також є одним із різновидів кількісних методів і являє собою сукупність математичних прийомів, що дають змогу досліджувати процеси функціонування і розвитку складних туристських систем. Цей метод заснований на кількісному зіставленні взаємопов'язаних показників соціально-економічної та туристської діяльності, насамперед виробництва і споживання. Найчастіше трапляються баланси трудових ресурсів, доходів і витрат населення, туристський, паливно-енергетичний, міжгалузевий і міжрайонний.

Підхід до економічної оцінки туристично-рекреаційних ресурсів повинен обирати залежно від цілей здійснюваної оцінки. Як цільові установки для економічної оцінки туристсько-рекреаційного ресурсу можуть бути виділені такі:

- оцінка цінності ресурсу з метою захисту навколишнього середовища від знищення або деградації (середозахисна оцінка);
- оцінка споживчих властивостей ресурсу в результаті його використання (експлуатаційна оцінка);
- оцінка привабливості ресурсу та його естетичних властивостей (естетична оцінка);
- оцінка шкоди, завданої внаслідок втрати або забруднення ресурсу;
- оцінка ресурсів з метою їхнього обліку та наявності інформації про характеристики і властивості природних об'єктів, їх кількість та якість (інформаційно-облікова оцінка).

Важливим чинником поповнення даних про туристсько-рекреаційні ресурси території є *соціологічні дослідження*, які можна визначити як систему логічно послідовних методологічних, методичних та організаційно-технічних процедур, пов'язаних між собою єдиною метою: отримати достовірні дані про

явище або процес, що вивчається, для їх подальшого використання в практиці соціального управління.

На особливу увагу заслуговує *метод моделювання*. Модель являє собою точну матеріальну копію досліджуваного об'єкта, яка в процесі дослідження заміщає об'єкт-оригінал так, що його безпосереднє вивчення дає нові знання про досліджуваний об'єкт.

Методи *системного аналізу* набули значного поширення, що значною мірою зумовлено впровадженням інноваційних розробок, зокрема геоінформаційних технологій, у рекреаційні дослідження, які забезпечують швидке розв'язання та аналіз складних математичних задач. Під системним аналізом розуміють сукупність прийомів і методів для вивчення складних систем, що являють собою сукупність елементів, які взаємодіють між собою [2].

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЕСТОНІЇ

2.1. Природно-географічні ресурси

Під природно-географічними рекреаційними ресурсами розуміють фактори, речовину і властивості компонентів природних геосистем, які володіють сприятливими внутрішніми і зовнішніми, якісними та кількісними параметрами для реалізації рекреаційної діяльності.

В межах природно-географічних рекреаційних ресурсів виділяють наступні види ресурсів: геологічні, орографічні (ресурси рельєфу), спелеологічні, гідрологічні, бальнеологічні, біотичні, ландшафтні.

Естонія яка за своїм рельєфом є рівниною територією, з помірним кліматом має багато природно-географічних ресурсів.

Ліс - одне з найбільших багатств Естонії як з природного, так і з економічного погляду. За оцінками, у лісах Естонії мешкає близько 28 700 культурних об'єктів. Значна частина лісів належить державі, що стримує їх активну вирубку і погіршення екологічної ситуації. З лісом пов'язана практично вся історія Естонії, й для місцевих це «народе Багатство» [3].

Болота. В Естонії дуже багато боліт, які на відміну від боліт в Україні використовують в рекреаційних цілях. Практично всі болота Естонії упорядковані та ідеально підходять для любителів пішого туризму, яким хочеться якнайкраще дізнатися природу краю. Піші прогулянки естонськими болотами давно стали одним із найпопулярніших атракціонів. У країні навіть виникли фірми, які пропонують послуги провідників з таких пам'яток. Втім, прогулятися болотами Естонії можна самостійно, на кожному туристичному об'єкті подібного роду розміщені карти місцевості та встановлені покажчики напрямку руху. На болота люблять приїжджати не лише любителі пішого туризму, а й фотографи [4].

Цікаво відзначити, що є болота і в межах Таллінна. Одне з них – Пяескюла – є своєрідною міською пам'яткою. Найбільші болота Естонії Виру, Мукрі, Ийсмяе, Валгеярве, Корду, Пяескюла [4].

Туристичне болото Віру (Viru raba) розташоване в Національному парку Лахемаа. Воно розташовується на шляху з Таллінна до Локса. Тутешня начальна стежка є замкненим колом завдовжки 3,5 км. Маршрут знайомить туристів з типовим для Естонії верховим болотом та характерною для такої місцевості рослинністю. Також можна відвідати його з екскурсією. Її тривалість становить вісім годин. При цьому, крім болота, можна побачити і безліч інших пам'яток. В тому числі: маєток Колга; Кясму - знамените село капітанів; рибальське село Алтья; маєток Віхула; миза Сагаді; садиба Палмсе [5].

Рис. 2.1. Болото Віру [5].

Болото Валгеярве (Valgejärve loodusõpperada) розташована в 65 км від Таллінна в напрямку до Пярну. Маршрут, довжина якого становить 6,5 км, знайомить людей із природним заказником Валгеярве, що знаходиться в західній частині волості Ніссі повіту Харьюмаа. Початок і кінець туристичної стежки біля

озера Ярвеотса. Головні визначні пам'ятки стежки Валгеярве – це однойменне озеро та болото. На болоті мешкають змії, тому перед екскурсією попереджають про можливу небезпеку. Дерев'яна доріжка має відгалуження, за яким мандрівники зможуть форсувати озеро і помилуватися ним з перешийка, що розділяє водойму на дві частини. Особливий колорит місцевому пейзажу в літній період додають квітучі латаття [6].

Рис. 2.2. Болото Валгеярве [6].

Болото Корду та стежка Таммсааре-Ярва-Мадізе знаходиться у повіті Ярвамаа. Вона відноситься до зони відпочинку Аегвійду-Кирвемаа. Має культурне та історичне значення. Протяжність стежки Таммсааре-Ярва-Мадізе становить чотири кілометри. Вона бере початок від будинку-музею Антона-Хансена Таммсааре та перетинає все болото. Приблизно 3 км шляху проходить під дерев'яним настилом. Стежка не кругова. Дійшовши до закінчення, доведеться повернутися назад. Таким чином, загальна протяжність маршруту з урахуванням прогулянки в обидва кінці становитиме 8 км. Для проходження маршруту потрібно приблизно півтори години. На маршруті встановлено два великі інформаційні щити з маршрутом. У різних ділянках стежки встановлено одинадцять інформаційних стендів. На них розміщена інформація про

рослинність та особливості болота (пояснення дано лише естонською мовою). Частина шляху проходить листяним лісом. На болоті є прилеглі озера. Тут є оглядова вишка, що дозволяє подивитися на місцевість зверху. Головна тутешня пам'ятка – хутір Антона-Хансена Таммсааре [7].

Рис. 2.3. Болото Корду [7].

Пляжі. Незважаючи на те що Естонія досить прохолодна країна, в ній є пляжі та курорти. Найвідоміші з них: Визу, Локса, Нарва-Йиесуу, Пярну, Тойла, Каюксі

Пляж Каюксі. Північне узбережжя Чудського озера – це унікальне та мальовниче місце для відпочинку. Один з найвідоміших і найкрасивіших пляжів Чудського озера знаходиться в Кауксі. До піщаного пляжу з «пісками, що співають» протяжністю кілька кілометрів ведуть через дюни сходи. Неподалік від пляжу знаходиться Село відпочинку Кауксі. Тут же розташована зона відпочинку РМК на Північному узбережжі з підготовленими вогнищем та наметовою зоною. На пляжі Каукс немає берегової охорони, тому туристи купаються тільки під власну відповідальність [8].

Пляж Пярну За 15 хв. ходьби від центру міста розташований знаменитий Пярнуський піщаний пляж, який влітку майже переповнений. За день пляж можуть відвідати десятки тисяч людей. Оскільки пляж Пярну розташований на березі неглибокої затоки, в якій вода швидко прогрівається, він відмінно підходить для сімей з дітьми. На пляжі є дитячі атракціони, клуби серфінгу, можливість розважитись. Тут є пярнуський променад, який у 2021 р. був повністю оновлений [8].

Рис. 2.4. Пляж Пярну [8].

Рис. 2.5. Пляж Визу [8].

Пляж Визу. У Визу, в національному парку Лахемаа, розташований один з піщаних пляжів що був повністю обладнаний всім для задоволення туристів. Протяжність сягає 3 км. Найближчі ресторани та магазини знаходяться у селищі Визу, за кілька сотень метрів від пляжу [8].

Пляж Тойла. Пляж Тойла знаходиться на березі Фінської затоки, в гирлі річки Пюхайиг. Своєрідність пляжу надають насипу з плоского берегового каміння вздовж вузької піщаної смуги. Неподалік розташований порт Тойла [8].

Рис. 2.6. Пляж Тойла [8].

2.2. Природно-антропогенні ресурси

Під природно-антропогенними ресурсами розуміють ті природні ресурси, які створені людиною. До них відносять парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, дендрологічні і зоологічні парки, печерні міста, лісопарки, гідропарки, лугопарки.

Національні Парки. Практично всі болота та ліси знаходяться в національних парках. Найбільші з них Лахемаа, Матсалу, Соомаа, Вільсанді, Карула, Кирвемаа, Алутагузе, Ендла.

Найбільший та найстаріший національний парк в Естонії – *Лахемаа*. Це національний парк на півночі Естонії, за 70 км на схід від столиці Таллінна. На північ від парку омивається Фінська затока, а на південь проходить шосе

Таллінн-Нарва (E20). Його площа становить 747 км² (в тому числі 274,9 км² моря). Це була перша територія, яка отримала статус національного парку в колишньому Радянському Союзі. Це найбільший парк в Естонії і один з найбільших національних парків Європи. Його статут закликає до збереження, дослідження та популяризації північно-естонських ландшафтів, екосистем, біорізноманіття та національної спадщини [9].

Рис. 2.7. Картохсхема національного парку Лахемаа [9].

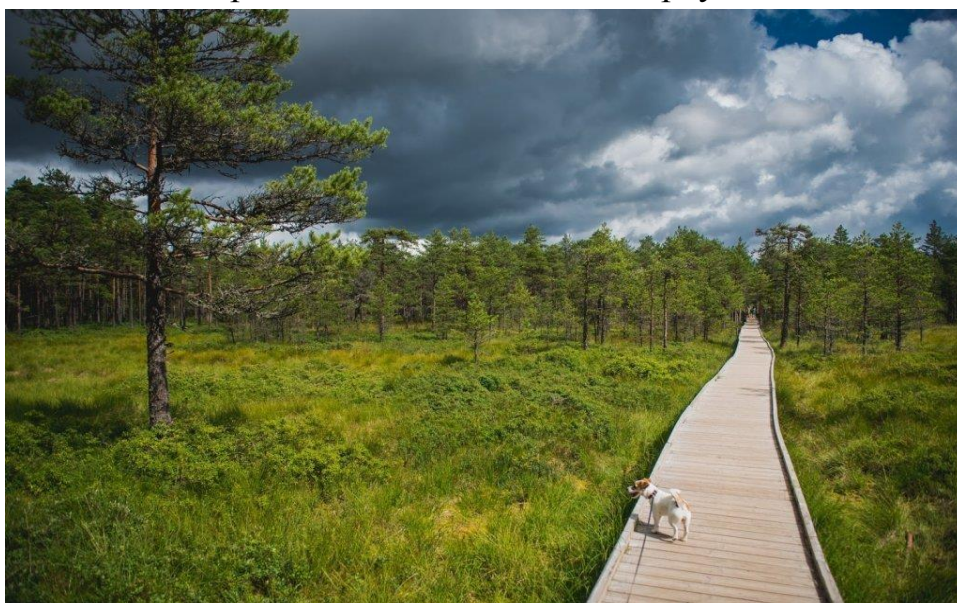

Рис. 2.8. Національний парк Лахемаа [9].

Національний парк Матсалу. Національний парк Матсалу (раніше природний заповідник Матсалу, Matsalu rahvuspark, часто просто Матсалу) - природний заповідник і національний парк, розташований у повітах Ляенемаа і Пярнумаа. Національний парк Матсалу займає площу 486,1 км², включаючи затоку Матсалу, дельту річки Касарі, село Матсалу та прилеглі території. Затока Матсалу є одним з найважливіших водно-болотних пташиних ареалів в Європі завдяки своєму вигідному розташуванню на Східно-Атлантичному міграційному шляху. Велика кількість перелітних птахів використовують Матсалу як місце зупинки. Щовесни понад 2 млн водоплавних птахів пролітають через Матсалу. Національний парк Матсалу є домівкою для ряду зникаючих видів, багато з яких занесені до Червоного списку МСОП Естонії, 22 види рослин, що перебувають під особливою охороною [10].

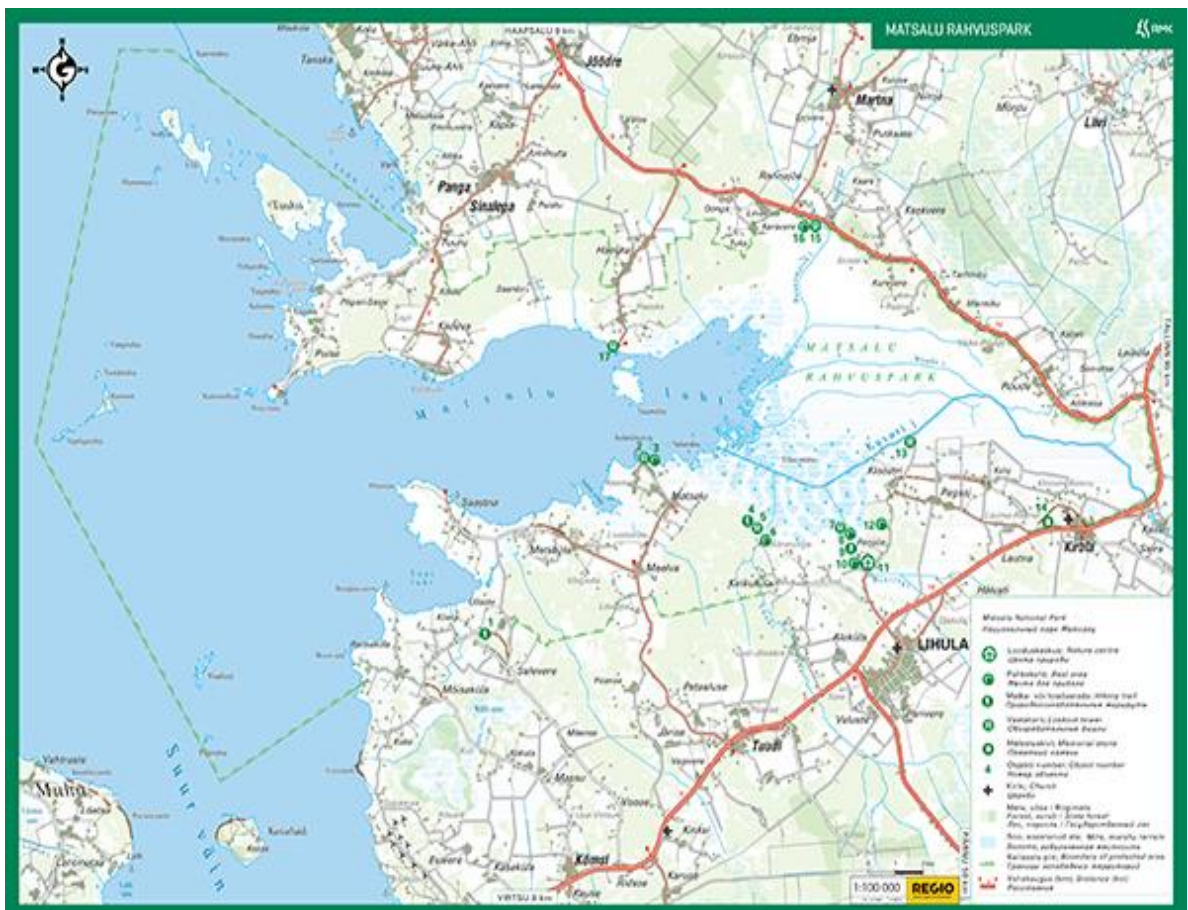

Рис. 2.9. Картосхема національного парку Матсалу [9].

Рис. 2.10. Національний парк Матсалу [9].

Карула - найменший національний парк із куполоподібним ландшафтом, що утворився завдяки континентальному льоду Національний парк Карула - національний парк на півдні Естонії. Він був створений у 1979 р. як заповідна територія, а в 1993 р. став національним парком. Це найменший національний парк в Естонії. Парк охоплює майже третину Каруласької височини і характеризується горбистим рельєфом, численними озерами, великим біорізноманіттям і традиційним культурним ландшафтом. Флора національного парку багата і включає кілька видів, занесених до Червоної книги Естонії. Фауна також включає в себе незвичайні та зникаючі види [11].

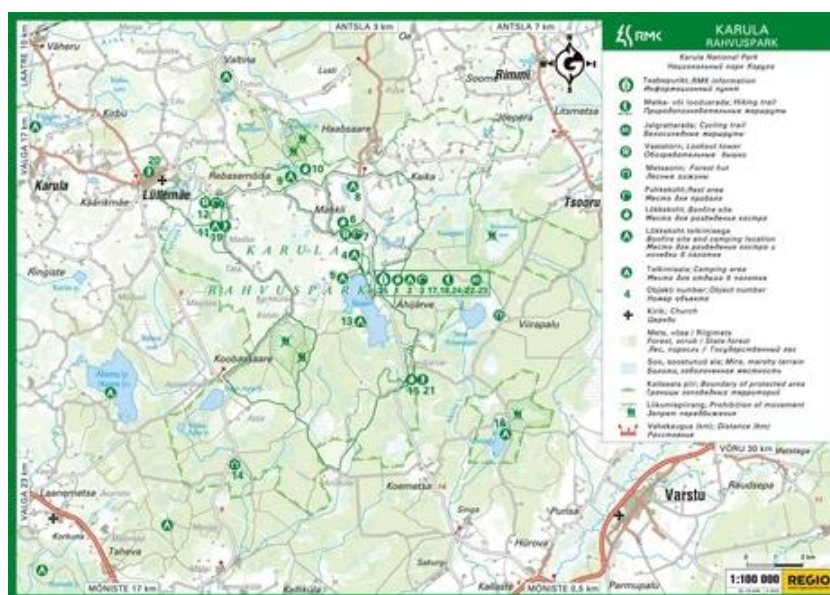

Рис. 2.11. Картосхема національного парку Карула [9].

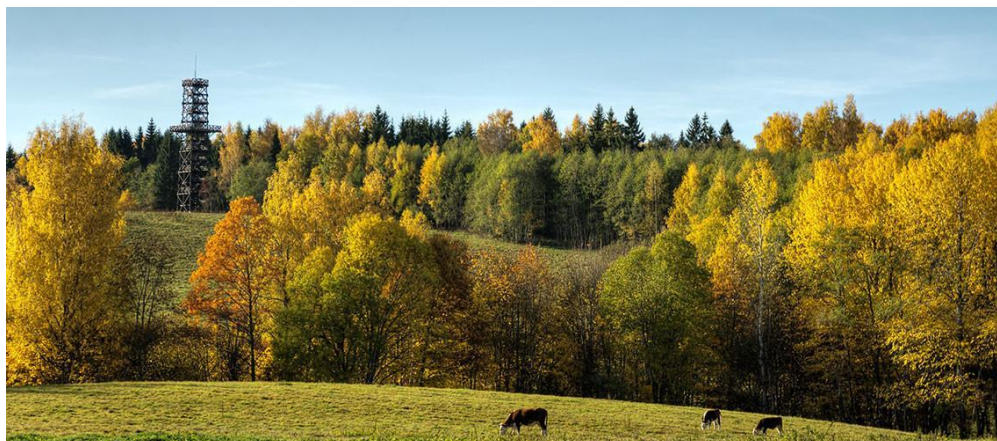

Рис. 2.12. Національний парк Карулу [9].

Ботанічні сади. Багато садів в Естонії відкрито для відвідувачів. Створено навіть окремий проект, присвячений перлинам серед садів, до якого приєдналися вже майже 80 квітників та парків Естонії. До них входять приватні сади та розкішні присадибні парки, сади з лікувальних трав та квітники. У багатьох садах також є можливість придбати рослини та місцеві товари. Серед відомих парків є *Ботанічний сад Тартуського університету*, *Колекційний сад хутора Лепіку-Марді*, *Сад лікувальних трав на хуторі Таммі*, *Сад Палусалу* та *Сад сердець на хуторі Мікко* [12].

Рис. 2.13. Сад сердець на хуторі Мікко [12].

Сад сердець на хуторі Мікко пропонує мальовничі краєвиди у повіті Пилвамаа. На ділянці площею 2 га. був створений багатий на види хуторський сад в англійському стилі, де є більш ніж 1000 різних рослин. На рельєфній місцевості відкриваються мальовничі краєвиди. Тут створені різні садові кімнати, альпінарій, лісовий сад та ставки з лататтям [12].

Розташований недалеко від Ряпіна, повіт Пилвамаа, *сад Палусалу* є квітником в англійському стилі площею близько 2 га, будівництво якого було розпочато в 2004 р. При оформленні саду використовувалися дерева, чагарники, кучеряві рослини та багато багаторічників. Види, які найчастіше використовуються при оформленні саду, - це переважно багаторічні кущові рослини з тривалим періодом цвітіння. Сад доповнюють квіткові, що розпускаються навесні, влітку і восени [12].

Рис. 2.14. Сад Палусалу [12].

Ботанічний сад Тартуського університету є найбагатшим видом садом Естонії та визначною пам'яткою Тарту. Ботанічний сад площею 3,5 га на березі р. Емайги в Тарту вважає своєю місією знайомити відвідувачів із різноманітністю флори, вчити правильно використовувати рослини та захищати їх. Колекції ботанічного саду включають близько 10 000 видів рослин, що

ростуть у всіх куточках світу, починаючи з тундри і закінчуючи вологотропічними лісами [12].

Рис. 2.15. Ботанічний сад Тартуського університету [12].

Сад лікувальних трав на хуторі Тамме - це одна з найбільших колекцій пряних, запашних та лікувальних рослин в Естонії. Хутір знаходиться недалеко від Пярну у селі Мальда. Прогулюючись садом, відвідувач отримає незабутню насолоду від ароматів та смаків: різноманітна та захоплююча колекція саду лікувальних трав налічує приблизно 500 різних рослин [12].

Рис. 2.16. Сад лікувальних трав на хуторі Тамме [12].

Найбільший в Естонії приватний колекційний сад знаходиться в Пярнумаа. Зі звичайного заміського саду та хобі всієї родини хутір Лепіку-Марді за кілька років перетворився на найбільший в Естонії приватний колекційний сад з більш ніж 6000 різними рослинами з усього світу, що розкинувся на 3 га. Також тут є рослини, привезені з Далекого Сходу, Японії, Нової Зеландії і навіть з Альп. У саду намагаються пристосувати до місцевого клімату ті рослини, які в природному середовищі ростуть в більш сприятливих умовах [12].

Рис. 2.17. Сад Лепіку-Марді [12].

Барвистий оздоблений в англійському стилі сад *Майє Врідолін* є джерелом натхнення для любителів садівництва. У саду площею 1500 м², розташованому у самому серці селища Пайкузе, повіт Пярнумаа, майже 1200 м² віддано під квітник. В оформленому в англійському стилі саду посаджено різні рослини, багаторічні квіти та злаки. На березі ставка облаштована клумба з вологолюбних рослин. У саду можна знайти як клумби багаторічних квітів, що ростуть на сонці, так і насадження в тіні, де ґрунтопокровними рослинами талановито висаджені всі поверхні під деревами і чагарниками, який доповняє красивий вид парку [12].

Рис. 2.18. Сад Майє [12].

Зоологічні парки. В Естонії є зоологічні парки, які утримують тварин різних видів для ознайомлення населення з різноманіттям фауни. Також багатьох тварин показують на спеціальних фермах.

На хуторі Сассі, повіт Ярва розташована *пташина ферма*, яка окрім вирощування рідких видів птахів, також займається їх показом [13].

Парк тварин в Алавескі дає можливість спостерігати тварин у середовищі, максимально наближеному до природного. У парку представлена дуже різноманітна фауна, всього на хуторі Алавескі мешкає 90 різних тварин. Тут можна організувати прогулянку на байдарці, а в сезон піти полювати, якщо є дозвіл. Розташований він селі Калласте, волость Ріуге, повіт Вирумаа [13].

Талліннський зоопарк – це зоопарк із найцікавішою в Північних країнах колекцією. У Талліннському зоопарку представлена одна з найкращих у світі експозицій. Відвідуючи Талліннський зоопарк, туристи тим самим підтримують діяльність з охорони певних видів тварин [13].

Рис. 2.19. Талліннський зоопарк [13].

У зоопарку «*MiniZoo*», розташованому в центрі міста Пярну, можна познайомитися з безліччю екзотичних тераріумних тварин. Багато змій, що експонуються в «*MiniZoo*», не представлені в жодному іншому зоопарку Європи [13].

Рис. 2.20. Зоопарк «*MiniZoo*» [13].

Сільський будинок *Ухті* було реконструйовано та перетворено на «замок» для тварин. Розташований в селі Ухті в волості Тарту повіт Тартумма [13].

Рис. 2.21. Зоопарк Ухті [13].

2.3. Суспільно-історичні ресурси

2.3.1. Історико-культурні туристсько-рекреаційні ресурси. Територія сучасної Естонії була заселена приблизно 7000 р. тому. Таким чином, естонців можна вважати одним з найдавніших народів Європи. Вигідне географічне положення на перехресті торгових шляхів зі Сходу на Захід і з Півночі на Південь. Починаючи з XIII ст. Естонія знаходилася під владою Тевтонського Ордену, Данії, Швеції, Російської імперії та СРСР. Лише тільки в 1920 по 1939 рр., та починаючи 1991 р. Естонія незалежна держава.

Архітектурні споруди більшою чи меншою мірою збереглися до наших днів, і на даний час є одними з найважливіших об'єктів туризму.

Таллінн. По приїзді в Естонію літаком та поромом перше місце куди частіше потрапляє турист це місто Таллінн. Таллінн (*Tallinn – «Данське місто»*) найбільше місто та столиця в Естонії, найбільший культурний, економічний та політичний центр країни. Також у 2023 р. Таллінн носить титул Зеленої столиці Європи.

Старе місто Таллінна (Tallinna vanalinn) - найстаріша частина Таллінна (Естонія). У 1997 р. талліннське Старе місто було включено до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як зразок історичного центру північноєвропейського торгового міста, що добре зберігся. Площа складає близько 118 га. Старе місто Таллінна умовно ділиться на Нижнє та Верхнє місто (Вишгород). У Верхньому місті, розташованому на височини Тоомпеа, де мешкали представники знаті, тоді як у Нижньому місті влаштувалися торговці, ремісники та інші менш заможні верстви населення. Від Нижнього міста Вишгород був відокремлений фортечною стіною, більшість якої також чудово збереглися донині [53].

Рис. 2.22. Старе місто Таллінна [53].

Ратушна площа була ринковою площею та серцем ганзейського міста. Наприкінці XIII – на початку IV ст. у зв'язку з утворенням єдиного Нижнього міста Ратушна площа стала його центром. Важливу роль центральної площі Старого міста Ратушна площа зберегла і донині – влітку площа заповнюється терасами кафе, тут святкуються Дні Старого міста та середньовіччя, проводяться концерти просто неба, організовуються ярмарки тощо. У зимовий час Ратушна площа перетворюється на чарівний різдвяний ринок, коронований величною різдвяною ялиною, яка встановлена в її центрі. Зародження традиції різдвяних свят датується 1441 р. [14].

Рис. 2.23. Ратушна площа [14].

Талліннська ратуша - будівля міського управління середньовічного Ревеля (з 1919 р.-Таллінн), розташована на Ратушній площі в центрі Старого міста, будівля середньовічної ратуші в Північній Європі, що найбільш зберіглась в готичному стилі. У 2022 р. будівлі виповнилося 700 р. з першої письмової згадки ратуші у 1322 р. Історія будівництва будівлі своїм корінням сягає в XIII ст.,

проте свій нинішній вигляд він набув в 1404 р. Величні готичні склепіння та рідкісні зразки різьблення по дереву, гобелени та картини відображають багатство та ідеали середньовічного ганзейського міста. Твори мистецтва у Залі магістрату були для ратманів ще й прикладом справедливого правосуддя, оскільки з XIII-XIX ст. ратуша була також домівкою суду. Ратуша й по сьогодні виконує свою першочергову функцію в місті [15].

Рис. 2.24. Талліннська ратуша [15].

Церква Святого Олафа (Церква Олевісте) – церква в Таллінні, історична споруда XIII ст., що є архітектурною перлиною Старого міста та популярним оглядовим майданчиком. Храм було названо на честь норвезького короля Олафа Харальдссона, який згодом був оголошений святим. Витончена архітектура храму завжди захоплювала і притягувала мандрівників, які приїжджають до Таллінна. Готичний шпиль церкви Святого Олафа можна побачити з будь-якої точки Старого міста, а також його чудово видно з моря, що було орієнтиром для морських суден. Церква Святого Олафа спочатку була частиною об'єднаної західної традиції християнства, устрій якої продовжується в Римо-Католицькій Церкві і сьогодні. Однак під час Реформації церква стала частиною лютеранської традиції. Зрештою, виявившись надмірною для потреб Євангелічно-Лютеранської Церкви в Таллінні, церква Святого Олафа стала баптистською в

1950 р. З 1944 до 1991 рр. радянський КДБ використовував шпиль церкви Святого Олафа як радіовежу та пункт спостереження. Сьогодні ця споруда є пам'яткою міста Таллінн [16].

Рис. 2.25. Церква Святого Олафа [16].

Кадріорг – бароковий палацово-парковий ансамбль у Таллінні. Свою назву отримав на честь Катерини, дружини останнього царя всієї Русі та першого всеросійського імператора Петра I. В даний час в Кадріорзькому палаці знаходиться філія естонського художнього музею - художній музей Кадріорга. Також експонується різні вироби мистецтва різних стилів та народів [17].

Рис. 2.26. Кадріорг [17].

Товста Маргарита, Пакс Маргарета (Paks Margareeta) – башта Талліннського міського муру, що знаходиться наприкінці вулиці Пікк. Пам'ятка архітектури XVI ст. Гарматну вежу з 155 бійницями звели в 1511-1530 рр. перед Великою морською брамою. Свою назву вона отримала за значні розміри – 25 м. у діаметрі в нижній частині та 20 м. у висоту. Товщина стін сягає 6,5 м. Вежу збудував револьський будівельник і каменярь Герт Конінгк. Сучасну назву вежа отримала у 1842 р., а до цього її називали Роозенкранц (Rosencrantz). У вежі знаходився склад боєприпасів, склад Адміралтейства та казарма. З 1830 р. вежу почали використовувати як в'язницю. У березні 1917 р. під час Лютневої революції вежу спалили. У 1930 р. в вежі, що пустувала, влаштували Музей історії. В даний час вежа відновлена, реставрована, і в ній знаходиться Морський музей Естонії [15].

Рис. 2.27. Товста Маргарита [15].

Дівоча вежа (Neitsitorn, Megede torn) – здобула свою назву на честь коменданта вежі Хінсе Мегхе (нім. Hinse Meghe). Башта в первісному вигляді ймовірно була побудована в першій чверті XIV ст., одночасно із закладанням фортечних стін Королівського саду; вперше згадується у 1373 р. Відкрита з боку міста, вона є рідкісним для Таллінна зразком чотиригранної, яка виступає за лінію стіни вежі. Пізніше ця міська стіна була ще двічі надбудована. Чотирикутна фланкувальна споруда висотою 12,5 м, мала три поверхи та основу трапецієподібної форми. Другий поверх утворював майданчик, відкритий у бік міста і трохи вище бойового ходу обвідної стіни, а нижній був закритим. Вежа сильно постраждала в 1577 р. під час облоги Таллінна російськими військами в ході Лівонської війни. Пізніше була відновлена, використовувалася як в'язниця до 1626 р. Після чергової реставрації в 1842 р. вежу використовували як житловий будинок [18].

Рис. 2.28. Дівоча вежа [18].

Замок Тоомпеа, також відомий як Будинок лицарів (Тоомпеа loss або Rüütliordu maja), розташований на пагорбі Тоомпеа в Таллінні, столиці Естонії. Цей замок є однією з найвідоміших пам'яток міста та символом його історії та культури. Замок Тоомпеа має багату історію, починаючи з XIII століття, коли тут було збудовано першу фортецю датськими завойовниками. Протягом століть замок зазнавав руйнувань, реконструкцій та розширень, тому його архітектура поєднує різні стилі та епохи. Сьогодні замок Тоомпеа є офіційною резиденцією парламенту Естонії, відомого як Рійгікогу. Тут знаходяться палати парламенту, а також офіси урядових органів. Більшість замку відкрита для відвідувачів, і вони можуть оглянути його внутрішню та зовнішню архітектуру, а також насолодитися гарними видами на місто з його стін. Замок Тоомпеа є не лише архітектурною пам'яткою, а й важливим символом естонської незалежності та національної єдності. Цей історичний об'єкт продовжує відігравати важливу роль у політичному та культурному житті Естонії та приваблює туристів з усього світу.

Сьогодні на вершині «Довгого Германа» щодня піднімають державний прапор Естонії. У колишньому губернаторському палаці засідає парламент Естонської Республіки. Для його розміщення у 1930-ті рр. було проведено реконструкцію: відбудовано новий корпус у стилі експресіонізму; з'явилося південне крило, майстерно стилізоване під сусідні будівлі XVIII ст. [19].

Рис. 2.29. Замок Тоомпеа [19].

Тарту. *Tartu (Tartu)* – друге за величиною місто Естонії після Таллінна. Важливий культурний та економічний центр Естонії.

Рис. 2.30. Ратуша Тарту [20].

Ратуша Тарту (Tartu raekoda) – резиденція міської влади в Тарту. Знаходиться на Ратушній площі, в центрі міста. Була зведена після великої

пожежі в Тарту між 1782 і 1789 рр. за проектом німецького архітектора Йоганна Генріха Бартоломеуса Вальтера. Ратуша побудована в ранньому неокласичному стилі з деталями рококо та бароко, такими як шпиль із карильйоном. Ратуша демонструє багато стилістичних подібностей з дещо більш ранньою ратушою Нарви [20].

Рис. 2.31. Головний корпус Тартуського університету [21].

Головний корпус Тартуського університету (Tartu Ülikooli peahoone) – головний корпус Тартуського університету. Ця будівля є одним із найвидатніших зразків класичного стилю в Естонії. Побудований між 1804 і 1809 рр., він був спроектований архітектором Йоганном Вільгельмом Краузе. Будівлю багато разів реставрували, у тому числі після пожежі в 1965 р., і востаннє в 2007 р. [21].

Тартуський художній музей (ест. Tartu Kunstmuuseum) – державний художній музей у Тарту, Естонія. Заснований у 1940 р. з приватної ініціативи членами місцевої художньої школи Паллада. Це найбільший художній музей Південної Естонії. Основна колекція складається з творів мистецтва естонських та іноземних художників, пов'язаних з Естонією, починаючи з 18 ст. і дотепер. Колекція нараховує близько 23 тис. одиниць. Музей представляє тимчасові

виставки, зібрані з колекції музею, а також у співпраці з естонськими та іноземними музеями та галереями. У 1988 р. виставки Тартуського художнього музею проводяться в будівлі, відомому як Пізній будинок, розташованому на площі Ракоя. Будівля, побудована в 1793 р., і належала дворянській родині Баркляя де Толлі. Нахилений будинок отримав свою назву через те, що з роками будівля почала нахилитися вбік через різні матеріали, використані для її фундаменту. Проте після реставрації польськими фахівцями будівля перестала «падати». Будівля складається з трьох поверхів з тимчасовими експозиціями, навчальним класом і спеціалізованим книжковим магазином. Основу колекції музею поклали 133 твори художників художнього об'єднання «Паллада». Першим у каталозі був «Інтер'єр» Іди Антон-Агу. Спадщина мистецького об'єднання «Паллада» є важливою частиною колекції, включаючи роботи Миколи Трійка, Конрада Мегі, Адо Ваббе, Олександра Варді, Карін Лутс та інших [22].

Рис. 2.32. Тартуський художній музей [22].

Церква Святого Іоанна в Тарту (Tartu Jaani kirik) – мурована готична лютеранська церква, одна з визначних пам'яток міста Тарту. Він названий на

честь Іоанна Хрестителя. Спочатку церква Святого Іоанна була католицькою, оскільки найстаріші частини нинішньої будівлі походять з 14 ст.. Будівля з червоної цегли зазнала значних змін, оскільки її було значною мірою перебудовано після Великої Північної війни та Другої світової війни. Барокові каплиці були додані в 1746 і 1769 рр. Зараз церква є частиною Естонської Євангелічно-Лютеранської Церкви. Велика пожежа в Тарту почалася біля церкви в 1775 р., і церква та сусідній Будинок Уппсали хоч були позбавлені значних руйнувань, але пожежа знищила майже дві сотні будинків. Наприкінці 19 ст. церква давала початкову освіту. Найвидатнішою особливістю церкви Св. Іоанна є його багатство теракотових фігурок, що оточують церкву зовні. Спочатку існувало більше тисячі фігурок ручної роботи, кожна відрізнялася від іншої; нині збереглося близько 200. Велика кількість окремих фігурок породила гіпотези, що вони могли бути створені за зразком жителів Тарту; з іншого боку, деякі з них носять корони, що натякає на те, що вони можуть зображувати когось іншого [23].

Рис. 2.33. Церква Святого Іоанна [23].

Естонський національний музей (Eesti Rahva Muuseum), заснований у 1909 р. в Тарту, є музеєм, присвяченим спадщині фольклориста Якоба Хурта, естонській етнографії та народному мистецтву. Перші експонати для музею були спочатку зібрані в другій половині 19 ст. Музей відстежує історію, побут і традиції естонського народу, представляє культуру та історію інших фінських народів і меншин в Естонії. Тут представлені традиційні естонські національні костюми з усіх регіонів. Виставка включає низку інших виробів ручної роботи від килимів ручної роботи до лляних скатертин [24].

Рис. 2.34. Естонський національний музей [24].

Аеродром Рааді був побудований на землі садиби в 1940 р. *Садиба Рааді*, головна будівля музею, була зруйнована під час Тартуського наступу під час Другої світової війни. Після цього аеродром домінував не лише в музеї, а й у всьому місті. Аеродром став секретною базою радянських бомбардувальників, а для колекції музею не було місця. Протягом цього часу культура Тарту була прихованою. Музейні артефакти повинні були зберігатися в церквах та інших вільних місцях по всьому місту, а авіабаза означала, що іноземцям не дозволяли відвідувати місто. У 2005 р. Міністерство культури Естонії та Спілка

архітекторів Естонії разом з музеєм оголосили міжнародний конкурс на нову будівлю Естонського національного музею. Проект був виграний міжнародним співробітництвом архітекторів для роботи Memory Field: Ден Дорелл, Ліна Готме і Цуйоші Тане. Урочисте відкриття відбулося восени 2016 р. У новій одноповерховій будівлі розміщується музей, а також конференц-зал і кінотеатр. Проект будівлі включає історію місця, включаючи садибу, війну та аеродром [25].

Рис. 2.35. Аеродром Рааді [25].

Нарва. Нарва – місто в Естонії. Розташоване в повіті Іда-Вірумаа, на східній крайній точці Естонії, на західному березі річки Нарва, яка утворює міжнародний кордон Естонії та Росії. Нарва є третім за величиною містом Естонії після столиці Таллінна та Тарту. У 1944 р. Нарва була майже повністю зруйнована під час боїв Другої світової війни. Після війни майже всі будинки було демонтовано, а потім відбудований в радянському стилі.

Замок Германа, також відомий як Нарвський замок або Нарвська фортеця (Hermannin linnus) – середньовічний замок у місті Нарва, на північному сході Естонії. Замок був заснований приблизно в 1256 р., коли територія була

частиною Данського королівства. Перші повністю кам'яні укріплення були побудовані на початку XIV ст. Лівонська гілка Тевтонського ордену придбала замок у серпні 1346 р. і володіла ним протягом більшої частини його подальшої історії. Вежа Германа також була добудована Лівонським орденом, що виникло через побудову Московською державою фортеці Івангород на протилежному боці річки Нарви в 1492 р. Орден оточив місто фортечною стіною, яка нажаль не збереглася (наказ знести стіни був в 1777 р.). Стіна описується як така, що мала чотири брами: «Віруська брама» на заході, «Старська брама» на півночі, «Стара брама», що веде до річкового порту на сході, та «Водяна брама» (або «Мала брама») на півдні. Ворота були покриті залізними плитами, а перед ними були підйомні мости. Міська стіна, довжиною приблизно кілометр, була укріплена принаймні сімома вежами й оточена ровом. Наприкінці правління Лівонського ордену в 16 ст. міський мур був добудований, брами зміцнені додаванням форегатів, а кілька стінових веж були пристосовані для використання як спеціальні гарматні вежі або рондели, дві з яких можна побачити сьогодні в реконструйованому вигляді в кутах західного двору замку. На території фортеці відбулися дві визначні битви Великої Північної війни в 1700 та 1704 рр. Також були битви в 1918-1919 та 1944 рр. Остання битва, яка знищила майже все місто, значною мірою знищив і замок [26].

Рис. 2.36. Замок Германа [26].

Собор Воскресіння Христового (Narva Issanda Ülestõusmise peakirik) – естонська православна церква в неовізантійському стилі, розташована в Нарві, Естонія. Церква була побудована між 1890 і 1896 рр., щоб задовольнити релігійні потреби робітників бавовняної фабрики Кренгольмської виробничої компанії. Собор був єдиною будівлею, яка збереглася після бомбардування міста в 1944 р. під час Другої світової війни. Церква виконана в плані грецького хреста з квадратною центральною масою та чотирма раменами однакової довжини. Стіни та купол собору були виготовлені з червоної цегли місцевого виробництва. Сходи та інші проходи зроблені з граніту Рапаківі, закупленого у Фінляндії. Собор може вмістити до 2000 людей під час меси та має дзвіницю висотою 28,8 м. Він також має тричастинний різьблений іконостас, виготовлений Афанасьєвим, і розп'яття, спочатку виготовлене в 17 ст. для церкви Святого Іоанна Єрусалимського за стінами Елертом Тіле. Ікони написав Михайло Дікар'єв. Підвісні та напівкупольний простір над головним вівтарем були розписані згодом у 1912 р. [27].

Рис. 2.37. Собор Воскресіння Христового [27].

Нарвська ратуша (Narva raekoda) – історична муніципальна будівля в місті Нарва, Естонія. Будівля розташована на Ратушній площі (Raekoja plats) поруч з Нарвським коледжем Тартуського університету [28]. Ратуша була одним із небагатьох елементів архітектури епохи бароко міста, яка була відбудована після Другої світової війни. Тепер він оточений переважно сталінськими проектами радянської доби та хрущовками. Проект реконструкції Нарвської ратуші вартістю 7 мільйонів євро було завершено у 2023 році. Будівля повернулася до своїх початкових функцій як резиденції міської влади Нарви, а також містить туристичний інформаційний центр і ресторан [28].

Рис. 2.38. Нарвська ратуша [28].

Інші турисько-рекреаційні ресурси Естонії.

Маєток Геймталі (Heimtal, Heimthal) історія його починається з 1528 р., коли вперше згадується в письмових джерелах. Розташований в селі Геймталі волость Вільянді, повіт Вільянді. Протягом більшої частини своєї історії він був власністю різних місцевих аристократичних родин балтійських німців. Сучасна головна будівля датується 1855-1857 рр. та була спроектована тодішнім власником Пітером Райнхольдом фон Сіверсом. У період свого розквіту в ХІХ

ст. садибний комплекс містив понад 40 господарських будівель і був оточений парком [29].

Рис. 2.39. Маєток Геймталі [29].

Замок Раквере розташований на Раквере Валлімеє в Ляене-Вірумаа. Це була одна з найбільших фортець стародавнього Віру. До XIII ст. на горі Вяллімеєги було місто древніх естів – Тарванпяэ. В XIII ст. датчани побудували на горі кілька кам'яних споруд. Найбільш серйозні роботи по будівництву фортеці почалися після 1345 р., коли Північна Естонія перейшла під владу Лівонського ордену. Спочатку було зведено північне крило замка, а потужне південне крило з вугловими башнями (більша частина яких збереглася до наших днів) було побудовано лише за двісті років, в XV-XVI ст. У північно-східній частині фортеці були побудовані ворота, захищені напівкруглою озброєною башнею. Під час Лівонської війни в 1560-1580 рр. під фортецею відбулися кровопролитні зіткнення між росіянами, шведами і німцями. Замок, частково був пошкоджений в той час, була значно зруйнована під час шведсько-польської війни в 1602-1605 рр. У XVII-XVIII ст. в руїнах фортеці знаходилася каменоломня. Перші роботи по приведенню руїни в порядок були проведені в

1901-1902 рр., а більш серйозні ремонтно-реставраційні роботи – у 1975-1988 рр.[30].

Рис. 2.40. Замок Раквере [30].

Церква Пюха в селі Пюха волость Сааремаа повіту, на заході Естонії. Церква в Пюхі була заснована десь у другій половині 13 ст., і будівництво тривало протягом Середньовіччя. Споруда подібна до інших середньовічних церков на Сааремаа і включає верхній поверх з каміном, призначеним як місце притулку в часи лиха та розміщення для паломників у мирний час. Під час Лівонської війни костел був спалений російськими військами і дуже сильно пошкоджений, так що від первісного оздоблення мало що збереглося. Вівтарний образ був виготовлений місцевим майстром-різьбярем Готфрідом Бьоме з Курессааре в 1793 р. і демонструє схожість з вівтарним образом у Ризькому соборі. Розпис вівтаря також є роботою місцевого художника Людвіга фон Сасса, датованим 1793 р.[31].

Замок Курессааре (Kuressaare linnus) – замок у Курессааре на острові Сааремаа в західній Естонії. Замок Курессааре вважається одним із найкраще збережених середньовічних укріплень Естонії. Замок виконано в стилі пізньої

готики та характеризується простотою форм. Центральний, так званий монастирський корпус, являє собою квадратну будівлю навколо центрального двору. Так звана оборонна вежа в північному куті досягає 37 м. (121 фут). У 1980-х рр. була відновлена оборонна галерея з зубцями, що проходять уздовж верхньої частини будівлі. Реконструкцією є також фортеця та захист воріт. Всередині замок розділений на підвал, який використовувався для зберігання та обладнаний складною системою опалення гіпокаусту, і головний поверх, на якому розміщувалися найважливіші приміщення замку. Тут монастир оточує внутрішній двір і з'єднує всі основні кімнати. Наприкінці 14-го і на початку 15-го ст. навколо замку була побудована стіна довжиною 625 м. (2051 футів). Завдяки вдосконаленням вогнепальної зброї між 16 і 17 ст. були додані додаткові захисні елементи. Ерік Дальберг спроектував фортецю типу Вобана з бастіонами та рavelінами, які досі майже не пошкоджені. Коли російський гарнізон залишив фортецю в 1711 р. після Північної війни, вони навмисно підірвали більшу частину укріплень і замку, але пізніше частину відновили. У 1861 р. під керівництвом ризького архітектора Г. Геггінгена почалося перетворення бастіонів на парк [32].

Рис. 2.41. Замок Курессааре [32].

Рис. 2.42. Церква Катерини [32].

Церква Катерини (Muhi Katariina kirik) – середньовічна лютеранська церква на острові Муху, повіт Сааремаа, Естонія. Церква є однією з найпростіших за формою середньовічних церков Західно-Естонського архіпелагу. Це церква з високими побіленими склепіннями та простими хорами, без вежі та ризниці. Церкві також бракує відносно багатого декору з різьбленого каменю, який можна знайти в подібних церквах поблизу, напр. Церква Вальяла. Найвизначнішою особливістю церкви є настінний розпис. Який виявили лише в 1913 р., коли зняли штукатурку часів Реформації. Фрески зображують сцени Страшного суду. Вважається, що художник походив із Готланду, оскільки фрески демонструють сильну схожість із картинами острова того ж часу. Помітний вплив візантійського мистецтва. На жаль, сьогодні залишилися лише фрагменти. Протягом історії церква зазнавала руйнувань. Він постраждав від пожежі 1640 р. та під час Північної війни. У 1941 р. церкву розбомбили під час німецького нальоту, внаслідок чого було зруйновано дах, який не було замінено до 1958 р. Період без належного даху разом із невдалими спробами реставрації

за радянських часів призвели до непоправної шкоди розписам. церкви. Після відновлення незалежності Естонії в 1991 р. була проведена належна реконструкція за значної фінансової допомоги з боку Швеції [32].

Рис. 2.43. Садиба Сагаді [33].

Садиба Сагаді (Saggad) споруда розташована в селі Сагаді волость Хальяла повіту Ляене-Вірумаа на півночі Естонії, розташоване на території національного парку Лахемаа. Вперше згадується в письмових джерелах у 1469 р. Протягом своєї історії вона належала кільком різним родинам балтійських німців. З 1749 по 1753 р. будувався садибний будинок у стилі рококо, плани якого незвичайно збереглися. Сім'я фон Фок, яка володіла маєтком, найняла будівельника Йохана Ніколауса Фогеля для будівництва будинку. З 1793 по 1795 р. будівля була перебудована і тоді набула сучасного елегантного ранньокласицистичного вигляду. Незначні зміни були внесені в 1894 р. під керівництвом архітектора Рудольфа фон Енгельгардта. Більшу частину ХХ ст. в садибі працювала школа. З 1977 по 1987 рр. його реконструювали. Ансамбль

садиби, що складається з 20 флігелів і парку, залишається одним з найбільш доглянутих садибних комплексів в Естонії. У головному будинку було відреставровано численні деталі, такі як розписані стелі та різьблені дерев'яні сходи, а головний будинок історично мебльований [33].

Замок Тоолзе (Tolsburg) розташований в селі Тоолсе волость Хальяла повіту Ляене-Вірумаа на північному сході Естонії. Був замком хрестоносців, що належав Тевтонському ордену. Його було завершено в 1471 р. У якийсь момент це, як повідомляється, був найпівнічнішим форпостом Священної Римської імперії. Сьогодні залишилися лише руїни. З 2006 р. на об'єкті проводяться консерваційно-археологічні роботи [34].

Рис. 2.44. Замок Тоолзе [34].

Маєток Палмсе (Palmse) розташований в селі Палмсе волость Хальяла повіту Ляене-Вірумаа на півночі Естонії на території національного парку Лахемаа. Належав монастирю Св. Михаїла в Таллінні в середньовіччі і згадується як маєток у 1510 р. З 1676 р. до проголошення незалежності Естонії в 1919 р. він належав балтійським німцям фон дер Сім'я Пален. Будівництво нинішньої будівлі почалося у власності Густава Крістіана фон дер Палена в 1697 р. за проектом архітектора Якоба Стаеля фон Гольштейна. Будинок був спалений

під час Північної війни та відновлений у 1730 р. Арендом Дітріхом фон дер Паленом, який вивчав архітектуру в Нідерландах. Сучасний вигляд будинку набув під час реконструкції 1782-1785 рр. під керівництвом архітектора Йоганна Каспара Мора, який спроектував ряд садиб в Естонії, а також сучасну резиденцію уряду Естонії Стенбока. У 1973-1986 рр. здійснено масштабну реконструкцію садибного ансамблю. Інтер'єри головного будинку також були оновлені меблями, типовими для садиби XIX ст. (хоча лише одна частина фактично оригінально з маєтку). Російський військовий і державний діяч Петро Людвіг фон дер Пален (1745-1826) народився в маєтку Пальмсе. Садиба сьогодні розташована в національному парку Лахемаа [35].

Рис. 2.45. Маєток Пальмсе [35].

Замок Таагепера (Wagenküll) – особняк у селі Таагепера, волость Хельме, повіт Валга, Естонія. 27 вересня 1999 р. його було зареєстровано як пам'ятку культури національного значення. Перші письмові згадки про особняк датуються 16 ст. Під час польського панування та шведського правління Естонією маєток належав родині Ребіндерів. У 1674 р. він був проданий

шведському майору Отто фон Штакельбергу. У 1819 р. майже збанкрутілий особняк був проданий Бернхарду Генріху фон Стрику (1746-1829), який у 1782 р. одружився з Анною Елізабет фон Еттінг (1763-1825). Останнім власником особняка був його правнук Гуго фон Стрик, який втратив садибу в ході земельної реформи 1919 р. Сучасний особняк був побудований у 1907 р. за проектом модерну німецьким архітектором Отто Вільдау. Західний кут будинку містить 40 м. вежу. Через великі розміри особняка його прийнято називати замком. Садиба до 2000 р. служила санаторієм; з 2002 р. – готель. У середині 2018 р. він знову відкрився після реконструкції під назвою Castle Wagenküll Spa Hotel [36].

Рис. 2.46. Замок Таагепера [36].

Замок Васцелійна (Vastseliina piiskopilinnus) – руїни замку Лівонського ордену, Дерптського єпископства. Він був побудований в 1342 р. губернатором Буркхардом фон Дрейлебенем як частина прикордонних укріплень Старої Ліфляндії проти Новгород, Пскова, а пізніше і Москви. Руїни замку знаходяться

поблизу Вастселійна (у селі Вана-Васцелійна), волость Виру, повіт Виру, Естонія [37].

Рис. 2.47. Замок Васцелійна [36].

Маяк Кору (Kõru tuletorn) – один із найвідоміших символів і туристичних об'єктів на естонському острові Хійумаа. Це один із найстаріших маяків у світі, який постійно використовувався з моменту його завершення в 1531 р. Маяк є досить унікальним за своєю формою та винятком серед маяків, оскільки він пройшов усі етапи від середньовічної пам'ятки до сучасний електрифікований маяк. Маяк позначає міліну Хійу (ест. Niiu madal, швед. Neckmansgrund) і попереджає кораблі від берегової лінії. Світло від маяка Кõру можна використовувати для навігації на відстані до 26 морських миль (48 км; 30 миль). Маяк Кõру раніше був відомий під шведською назвою Övge Dagerort. Маяк побудовано на вершині найвищого пагорба острова Хійумаа, Торнімягі (англ. Tower Hill, 68 м. (223 фути). Висота самої будівлі становить 37,7 м. (124 фути), а ліхтар знаходиться на 103,6 м. (340 футів) над рівнем моря, що робить його найвищим прибережним ліхтарем на Балтійському морі. Маяк має форму квадратної призми з масивними контрфорсами в напрямках головних поділок

компаса. Вежа викладена виключно з каменю на висоту 24 м. (79 футів). Зовнішній шар стін підтримується вапняним (а тепер і цементним) розчином, а сам корпус побудований без розчину. Корпус вежі містить приблизно 5000 м³ каменю, а його загальна вага досягає 12000 т. (26 000 000 фунтів). Як будівельний матеріал використовували місцевий вапняк і льодовикові камені. Спочатку вежа була суцільною кам'яною без приміщень і в ній не горіло світло; коли він був оснащений світлом, на вершину маяка можна було піднятися зовнішніми дерев'яними сходами, які пізніше були замінені на залізні. Під час реконструкції 1800-х рр. у вежі врізали сходи та дві кімнати [38].

Рис. 2.48. Маяк Копу [38].

Естонський Шахтний музей (Eesti Kaevandusmuuseum) – у селі Кохтла-Нимме знаходиться шахтарський музей-парк, що розташований на великій території. Музей знаходиться в одній із частин колишньої шахти, яка включає сортувальний комплекс із збагачувальною фабрикою та плитняковою вежею, підземний музей, надземну територію з будівлями, спеціальною технікою та териконіком – штучним насипом безрудних порід. У Центрі відвідувань

шахтарського музею показано цех, у якому колись оброблялася сланцева продукція. Підземний музей розташований у колишніх шахтних ходах за 1 км. Тут можна побачити виробітки, стару підземну техніку, а також шахтарський потяг та склад вибухівки. По території Кохтласського шахтарського парку йде стежка, по обидва боки якої відвідувачі можуть помітити насосну станцію, бункер, сортувальний комплекс та котельню, а також експозицію шахтної техніки з ковшем найбільшого в Європі 50-тонного екскаватора та гігантським самоскидом БелАЗ [40].

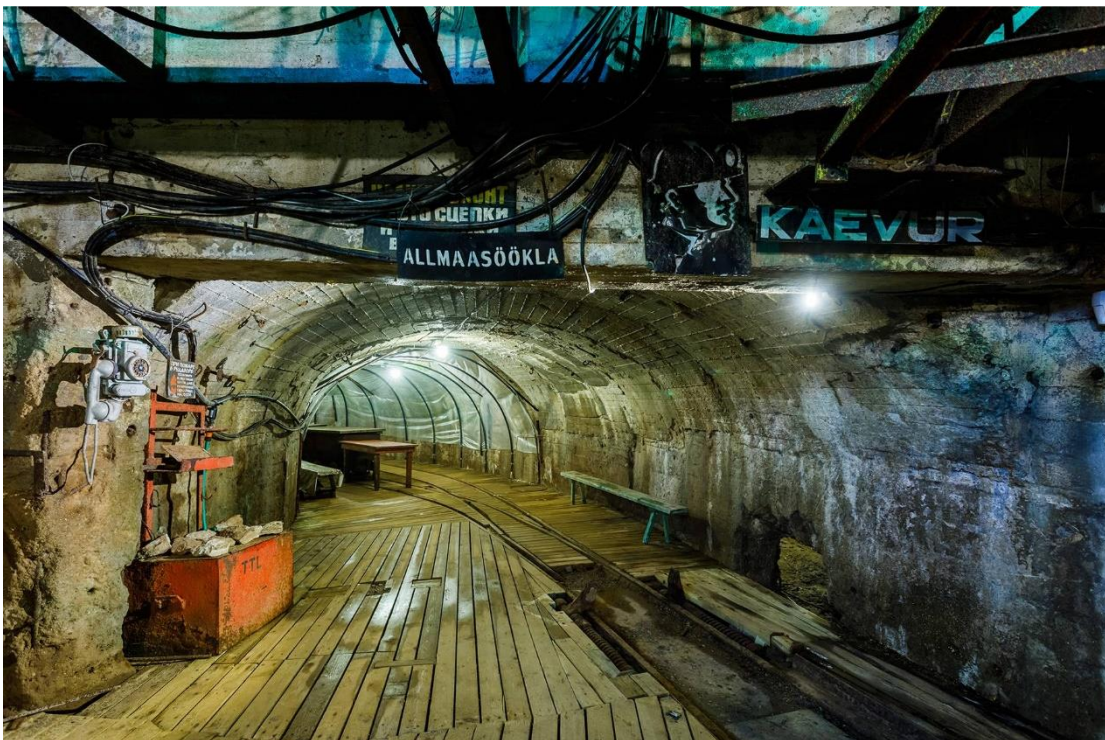

Рис. 2.49. Естонський Шахтний музей [40].

Естонський музей авіації (Eesti Lennutmuuseum) знаходиться в Ланге поблизу Тарту в Естонії. Це єдиний музей авіації в країні. Музей було засновано в грудні 1999 р. відповідно до процедури приватної ініціативи та офіційно відкрито для публіки 14 червня 2002 р. Він розвивався на різних етапах на основі фінансування підтримки Європейського Союзу та за допомогою приватних і державних секторів. Засновником і директором музею є естонський інженер і колишній політик Маті Меос. Музей складається з кількох будівель; в одній невеликій будівлі представлено понад 400 моделей літаків. Колекція військових

літаків, авіалайнерів, навчальних літаків, надлегких літаків, гелікоптерів, планерів, авіаційних двигунів, радіолокаційних установок і зенітних гармат демонструється в кількох ангарах та навколо них. Також є різноманітні атракціони, такі як тренажери для пілотування та стрибків з парашутом. Музей має власну злітно-посадкову смугу довжиною 450 м. Відстань до аеропорту Тарту Юленурме становить 4 км. З 2006 р. музей проводить щорічні Естонські авіаційні дні. Музей закритий взимку з листопада по травень [38].

Рис. 2.50. Естонський музей авіації [38].

Естонський морський музей (Eesti Meremuuseum) розташований у вежі Товстої Маргарити в старому місті Таллінна. Музей представляє історію кораблів і навігації в Естонії та пов'язану з Естонією. Іншими частинами Морського музею є музей шахт і музей гідролітакової гавані, де представлені кораблі. Музей претендує на звання одного з найбільших і найпопулярніших музеїв Естонії. Музей був заснований у лютому 1935 р. колишніми капітанами та матросами. У листопаді 1940 р., після початку радянської окупації Естонії, музей було закрито, а його колекція переміщена до вежі Kiek in de Kõk. Початкова будівля музею була зруйнована під час війни. Після Другої світової війни

колекція музею була передана Талліннському міському музею та іншим місцевим музеям. У 1961 р. музей було відновлено. У 1977 р. в рамках плану реставрації Старого міста в рамках підготовки до майбутніх Олімпійських ігор 1980 р. в Москві музей був знову закритий і знову відкритий у квітні 1981 р. З 1981 р. його основна експозиція розміщується в вежі Товстої Маргарити [15].

Музей вузькоколійної залізниці (Kitsarööpmeliste raudteede muuseum) в Лавассаарі – один із діючих музеїв Естонії, які висвітлюють історію залізничного руху. Музей у містечку Лавассаарі, передмісті міста Пярну, розповідає про історію естонської вузькоколійки. Восени 1987 р. ентузіастами було організовано суспільство, основним завданням якого стало будівництво повноцінного залізничного музею. Через рік воно заручилося підтримкою Товариства охорони старовини (Eesti Muinsuskaitse Selts). Тоді ж почалося облаштування музейної території в Лавассаарі. Музей знаходиться у депо торфовозної УЖД. У 1920-ті рр. вона поєднувалася з містом Пярну, у 1980-2010-х – із торфопідприємством Тоотсі. Для відвідувачів двері музею відчинилися лише 1992 р. На той час колекцію техніки, що є тут, вже можна було назвати великою. Вона і сьогодні перевершує за своїм багатством та різноманітністю переславський музей. У Лавассаарі зібрано зразки залізничної техніки Естонії, а також України, Росії, Латвії та Литви. Керівництво музею зазначає, що все це стало можливим багато в чому завдяки допомозі Товариства охорони старовини та Талліннського залізничного депо. У 1996 р., коли відзначалося сторіччя вузькоколійного залізничного сполучення в Естонії, лавасареський музей був офіційно зареєстрований як недохідне підприємство. Тоді ж відбулося відкриття внутрішньої експозиції, в якій зібрано численні артефакти та документи часу. Сьогодні колекція музею налічує 65 одиниць різної техніки. У музеї можна не лише помилуватися поїздами, а й вивчити деякі з них зсередини. Музей з'єднується з селищем вузькоколійною залізницею, якою кілька разів на день курсує пасажирський потяг, що доставляє сюди відвідувачів [39].

Рис. 2.51. Музей вузькоколіїної залізниці [39].

2.3.2. *Подієві туристсько-рекреаційні ресурси.* В Естонії є багато фестивалів. Перш за все усі фестивалі, заходи та ярмарки є державні та релігійні свята.

Тартуський марафон (Tartu maraton) – є найвідомішим і найбільшим за кількістю учасників лижним марафоном в Естонії. Марафон проводиться щороку, у лютому, у його третю неділю. Входить до програми серії довгих заїздів міжнародної федерації лижних перегонів Worldloppet. Марафон, який проходить маршрутом територіями повітів Тартумаа і Валгамаа, має довжину на основній дистанції 63 км., а на короткій дистанції 31 км. Традиційно основним стилем пересування на лижах Тартуського марафону є класичний стиль. Правила марафону відповідають регламентам змагань на довгі дистанції, встановлені міжнародною федерацією лижного спорту та естонською спілкою лижного спорту. Перший Тартуський марафон пройшов 1960 р. У 1967 р. були вперше проведені також змагання і для жінок, а 1986 р. для Тартуського марафону був рекордним за кількістю лижників, які брали участь у ньому. Тоді перегони пройшло 9858 учасників. До цього дня це число є рекордним для цього заходу. До програми серії довгих заїздів міжнародної федерації лижних гонок Worldloppet Тартуський марафон входить з 1994 р. Починаючи з 1997 р. в рамках

марафону, крім основної дистанції, проводяться також гонки і на короткі дистанції. Починаючи з першого проведення марафону в 1960 р., він протягом своєї історії з різних причин не проводився 13 разів. Востаннє, коли марафон не відбувся, припадає на 2014 р., тоді його було скасовано через відсутність снігу. Довжина основної дистанції, починаючи з 2003 р., становить 63 км. Найдовшим вважається марафон на даній дистанції 1997 р., тоді його довжина склала 65 км, а найкоротшою вважається дистанція 2002 р., всього 42 км. Старт основної дистанції знаходиться в містечку Отепя, а фініш знаходиться в Елва [41].

У старовинних естонських містах щороку в липні влаштовуються *Дні середньовічної культури*. Цими днями в історичних центрах міст організовуються барвисті ходи представників ремісничих професій, діють середньовічні базари, працюють майстри прикладної творчості, а торгових лавках можна придбати різноманітну сувенірну продукцію, пов'язану із Середньовіччя [42].

Естонське свято пісні (Üldlaulupidu) – естонське свято пісні, також відоме як Лаулупів, є одним з найбільших та найвизначніших культурних подій в Естонії. Це свято є суцільним фольклорним фестивалем, на якому тисячі людей з усієї країни та навіть за її межами збираються разом, щоб виконувати традиційні естонські пісні.

Естонське свято пісні проводиться раз на п'ять років і має багатолітню історію, яка почалася ще у 1869 році. Ідея свята виникла з метою збереження та популяризації естонської культури та мови в умовах російського панування, коли були обмеження на виконання національних пісень.

Головною подією Естонського свята пісні є велике спільне виконання хорів, в якому беруть участь як професійні, так і аматорські хори. У цей час тисячі співаків одночасно виконують національні пісні, створюючи вражаючу звукову мозаїку. Крім хорів, на святі також представлені інші форми музичного мистецтва, включаючи сольні виступи, оркестри та народні інструменти.

Традиція свята пісні народилася разом з естонським національним пробудженням. Перший національний пісенний фестиваль відбувся в Тарту влітку 1869 р. Одним із організаторів першого пісенного фестивалю був Йоганн Вольдемар Янсен. У перших трьох фестивалях брали участь лише чоловічі хори та духові оркестри. У першому фестивалі взяли участь 822 співаки та 56 духовиків. Починаючи з четвертого фестивалю, брали участь і змішані хори. Починаючи з шостого фестивалю в 1896 р., традиція фестивалю перемістилася в Таллінн. Починаючи з 1947 р. радянська влада насильно вводила в репертуар іноземні пісні. Кожен захід мав включати Державний гімн Естонської РСР, Інтернаціонал і Державний гімн Радянського Союзу. Завдяки включенню дитячих хорів загальна кількість учасників зросла до 25000-30000 осіб. Фестиваль танцю та гімнастики Перших естонських ігор, розпочатий у 1934 р., став попередником пізніших національних фестивалів танцю, які супроводжували фестиваль пісні. У 1943 р., через Другу світову війну проведення свята було скасовано. На даний момент це єдиний випадок, коли свято не проводилося. У 2019 р. пісенний фестиваль відвідав максимум. На концерт XXVII пісенного фестивалю «Мину арм» було продано майже 60000 квитків із попереднього продажу, а разом із 35000 співаків і музикантів [43].

Рис. 2.52. Естонське свято пісні [43].

У місті Хаапсалу біля стародавнього Єпископського замку щорічно влаштовується *фестиваль Білої дами*. Біла дама – естонський привид, який у серпні з'являється на стіні каплиці при повному місяці. Виразне дійство перетворює місто на величезний ярмарок, де з світанку до заходу сонця проходять різні заходи. Із заходом сонця на замковій площі організується театральна вистава з однойменною назвою [44].

На берегах Балтійського моря в останню серпневу ніч запалюється безліч священних багать. Це старе естонське свято – *Ніч давніх вогнів*. У стародавні часи приморські жителі розводили багаття на морському узбережжі, щоб висвітлити шлях морякам, що повертаються додому, або передати здалеку важливе послання. Сьогодні запалення стародавніх вогнів покликане згуртувати всі народи, що мешкають біля берегів Балтійського моря. Традиція розведення багать була відроджена в Естонії понад двадцять років тому і з того часу набула статусу міжнародної. Сьогодні до святкової події приєднуються гості зі Швеції, Фінляндії, Латвії та інших держав. Щороку на естонському узбережжі запалюються тисячі вогнів. Захід став сімейною подією. Воно супроводжується колективним створенням ефектних вогняних постатей, виставками, концертами. Серед інших святкових заходів Естонії заслуговують на увагу Міжнародні ганзейські дні, веселе свято літа Грілфест напередодні Янова дня, народні музичні фестивалі та інші події, в яких беруть участь як самі естонці, так і численні туристи [45].

Вирусський фольклорний фестиваль (Võru Folkloorifestival) – міжнародний фестиваль, присвячений фольклорним заходам, який щорічно проводиться у Виру, Естонія. Цей фестиваль є найстарішим та найбільшим щорічним народним святом в Естонії. Перший фестиваль відбувся 1995 р. Щорічно фестиваль відвідують близько 10 тис. осіб. Фестиваль входить до календаря Міжнародної ради організацій фольклорних фестивалів та народного мистецтва. Захід проходить 6-17 липня кожного року [46].

День незалежності Естонії (Iseseisvupäev Eesti) – державне свято Естонії, яке щорічно відзначається 24 лютого на честь прийняття в Таллінні Декларації про незалежність Естонії в 1918 р., що прийнято вважати датою утворення Естонської Республіки. День починається з церемонії підняття національного прапора на вежі замку Тоомпеа «Довгий Герман» рано вранці. Президент Естонії організовує святковий прийом з нагоди Дня Незалежності, на якому нагороджуються державними нагородами нагороджені. Після відновлення незалежності Естонії в 1991 р. було встановлено нову традицію проведення парадів Силами оборони Естонії. Перший парад, проведений у Таллінні в 1993 р., відзначив діамантовий ювілейний рік після подій 1918 р. І парад, і прийом є проводяться в різні роки в різних містах; у 2014 р. вони відбулися в Пярну, а в 2015 р. – у Нарві, де в параді того року брали участь контингенти інших країн-членів НАТО [47].

Рис. 2.53. День незалежності Естонії [47].

Талліннський різдвяний ярмарок (Tallinna Jõuluturg) – різдвяний ярмарок, який проводиться щороку в Таллінні. Сучасний ринок був заснований у 2001 р. Полем Обершнайдером і працює з Різдва до Хрещення. Останній також знаменує закінчення різдвяного сезону за григоріанським календарем. До

Таллінна приїжджають туристи з усього світу. Традиційно це відбувається на старій Ратушній площі. Різдвяні кабінки та стенди продають вироби ручної роботи, гаряче вино та сувеніри приблизно 200000 відвідувачам щороку. Таллінн є найстарішою столицею Північної Європи та має один із найкращих збережених середньовічних центрів міст у світі. Перша ялинка на Ратушній площі Таллінна була встановлена в 1441 р. Талліннський різдвяний ярмарок є одним найкращих різдвяних ярмарків Північної Європи [48].

Грільфест щорічно проходить у червні в Пярну, на мальовничому лузі «Vallikäär». Протягом двох днів найкращі 300 естонських та зарубіжних виробників пропонують продукти харчування. Працюють ресторани та кафе на відкритому повітрі та навіть ресторан для домашніх тварин. У рамках фестивалю проходить Ярмарок гарної їжі, великі республіканські змагання з риболовлі та приготування їжі. На різних сценах виступають відомі артисти і звучить музика на будь-який смак. Щодня фестиваль завершується грандіозним салютом, а у клубах фестивалю відбуваються свята After Grill [49].

Фестиваль "Дні естонської музики", який проводиться з 1979 р., протягом 40 років був одним із найважливіших фестивалів, зосереджених на творчості місцевих композиторів. На «Днях естонської музики» можна почути найсвіжішу творчість естонських композиторів; програма включає твори відомих музикантів різних жанрів і поєднує різні художні форми. Фестиваль врівноважує вітчизняне із зарубіжним, камерність із масштабністю, і у програмах фестивалю з року в рік стає все більше номерів, що виходять за рамки жанрів та стилів. Концерти відбуваються у Лауласмаа, в Центрі Арво Пярта, а також у різних місцях у Таллінні та Тарту [50].

Щорічний Талліннський тиждень музики або Tallinn Music Week, скорочено ТМВ – це міжнародний фестиваль, під час якого відбувається безліч різних концертів, а також найрізноманітніших конференцій, а в рамках Естонських днів музики можна послухати найкраще із сучасної музики Естонії [50].

Багато фестивалів та заходів проходять у містах приурочених до днів міста. На невеличкій території, проходить багато свят фестивалів та заходів що важко навіть описати їх кількість. І те що було описано це лише кілька фестивалів, а їх в Естонії набагато більше.

2.4. Інфраструктурні туристсько-рекреаційні ресурси

Frost Boutique Hotel. Бутік-готель Frost розташований в історичній будівлі в Старому місті Пярну. Для незабутнього відпочинку тут поєднано історичний колорит та оригінальні дерев'яні елементи з сучасними зручностями та винятковим сервісом. Ретельно відремонтований готель знаходиться в декількох хвилинах ходьби від театру та пляжу. 14 номерів готелю мають різні розміри та стилі. Гості готелю можуть відпочити у шунгітовому комплексі з фінською сауною, паровою лазнею та басейном.

Noorus Spa Hotel. Розташований у Нарва-Йіесуу і є найновішим спа-готелем на курорті. Сучасна архітектура спа-готелю та 114 номерів роблять його популярним місцем відпочинку серед гостей селища.

Естонія вміє зберігати старі традиції, але традиційне не означає нерухоме. Естонська культура харчування постійно рухається вперед, поєднуючи типові інгредієнти з новими технологіями. Крім того, в регіоні проживає кілька етнічних груп з кулінарними традиціями, які додають особливого колориту його гастрономії. Серед відомих закладів харчування є: в Таллінні – Puri, Lee, Art Priori, Anno, Mantel ja Korsten; в Тарту – Hõlm, Kolm Sõsarat, Joyce, GMP Patisserie; на островах – Rado Haapsalu, Haapsalu Kuursaal, Von Gernet, KuKuu, Pilguse mõis, Kärme Küülik, Napsal Dietrich. Інші місця – Wicca, Mere 38, Fellinn, SOO@Maidla Nature Resort, Põhjaka, Lahepere Villa, Raimond, Pastoraat, Mon Ami [52].

Протяжність автомобільних доріг понад 42 тис. км, з них близько 40 % є громадськими. Естонія 2018 року посіла 38-ме місце у світі за якістю доріг у рейтингу Індексу глобальної конкурентоспроможності, який щорічно складають

експерти Всесвітнього економічного форуму. Друге місце після Литви (37-ме місце) у країнах Балтії. У країні є велика мережа пристроїв швидкої зарядки для електромобілів стандарту CHAdeMO. Для газового транспорту широко використовується скраплений LPG-газ, заправні станції знаходяться у всіх частинах країни. Заправитися в Естонії стисненим метаном (CNG) можна тільки на станціях Eesti Gaas.

Залізниця в Естонії акціонована. Власником 100 % акцій компанії Eesti Raudtee ("Естонські залізниці") є естонська держава. Загальна протяжність залізничної мережі становить близько 1800 км. Щільність залізничного полотна 22,7 км/1000 км². Ширина колії - 1520 мм. Естонія пов'язана залізницями з прикордонними Росією і Латвією. Пасажирські перевезення залізницею здійснюються переважно державною компанією Elron. У міжнародному сполученні рейси виконують державна EVR і приватна GoRail.

В Естонії розвинене цілорічне морське сполучення. Основні порти країни: 6 портів у Талліні (зокрема новий вантажний порт Мууга), Сілламає, Палдіскі, Пярну, Хаапсалу і Кунда. Діє регулярне поромне сполучення з Гельсінкі і Стокгольмом. Політика Росії щодо зниження залежності від транзиту і конкуренція з боку портів Фінляндії призвели до різкого зменшення вантажообігу естонських портів наприкінці 2000-х років.

Повітряний транспорт спирається на три міжнародні аеропорти - Талліннський, Тартуський і Курессааре. [51]

2.5. Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Культурна спадщина ЮНЕСКО в Естонії налічує 2 матеріальні та 4 нематеріальні об'єкти.

Представницький список:

Матеріальна спадщина: Старе місто Таллінна, Геодезична дуга Струве.

Нематеріальна спадщина: Культурний простір Кіхну, Балтійське свято пісні й танцю, «Сето лело», традиція поліфонічного співу народу сету, Традиція димової сауни у Вирумаа

Старе місто Таллінна (Tallinna vanalinn) – найстаріша частина Таллінна (Естонія). У 1997 р. талліннське Старе місто було включено до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як зразок історичного центру північноєвропейського торгового міста, що добре зберігся. Площа складає близько 118 га. Старе місто Таллінна умовно ділиться на Нижнє та Верхнє місто (Вишгород). У Верхньому місті, розташованому на височини Тоомпеа, де мешкали представники знаті, тоді як у Нижньому місті влаштувалися торговці, ремісники та інші менш заможні верстви населення. Від Нижнього міста Вишгород був відокремлений фортечною стіною, більшість якої також чудово збереглися донині [53].

Дуга Струве – Дуга Струве, також відома як Геодезична аркхістральба, є мережею геодезичних вимірювань, проведених у кінці ХІХ - на початку ХХ століття. Вона була організована фінським геодезистом та астрономом Фрідріхом Георгом Вільгельмом Струве з метою вимірювання та встановлення точок на земній поверхні для подальшого визначення розташування та форми планети. У рамках Дуги Струве було проведено серію геодезичних вимірювань у різних країнах Європи, зокрема від міста Ханса в Норвегії до міста Світаязьд в Україні, а також у великих містах, наприклад, в Карлових Варах, Мюнхені, Одесі та багатьох інших. Основна мета полягала в вимірюванні довжини дуги земного меридіана, що дозволяло визначити розміри та форму планети.

Естонія також була включена до мережі Дуги Струве. У естонській частині було виміряно дугу меридіана, яка простягалась від півдня країни в Тарту до північної межі з Росією біля міста Нарва. Ця дуга мала велике значення для подальших досліджень геодезичної мережі.

Дуга Струве була визнана ЮНЕСКО світовою спадщиною та включена до списку Всесвітньої спадщини. Це величезне досягнення геодезії внесло вагомий

внесок у розвиток науки та географічних досліджень. Вона показала можливості та принципи глобальних вимірювань, а також встановила високі стандарти точності та прецизії геодезичних робіт. В Естонії розташовано 3 пункти:

- Пункт геодезичної дуги Струве «Войбіфер»
- Пункт геодезичної дуги Струве «Катко»
- Пункт геодезичної дуги Струве «Дорпат» [55].

Культурний простір Кіхну. Острови Кіхну і Манія є домом для унікальної стародавньої кіхнуської культури, яка мешкає тут, на островах уздовж узбережжя Пярнумаа ось уже понад шістсот років. Культурний простір острова Кіхну, який у 2003 р. був включений до списку шедеврів усної та духовної спадщини ЮНЕСКО, представляє інтерес для будь-якої людини, яка цікавиться культурною спадщиною, своєрідною природою та доброзичливими людьми. Кіхну – це древній острів моряків, рибалок та мисливців на тюленів. Протягом багатьох років чоловіки з острова Кіхну проводили багато часу на морі, залишаючи жінок займатися господарством. Жінки острова Кіхну захищають місцеву культурну спадщину, що включає місцеві ремесла, танці, ігри та музику, і передають його далі наступним поколінням. Норми, що регулюють життя сучасного жителя острова, змінюються разом із часом, проте багато в чому життя тут проходить згідно з мудрістю та істинами предків. Одними з найдавніших традицій, які є незмінними, є традиції, пов'язані з одруженням, разом із весіллям, яке триває три дні, а також багато інших традицій і ритуалів, які дотримуються в Іванів день, Мардипяєв, Кадрипяєв та інші календарні свята. Через свою ізольованість місцева культура та сторічні традиції досі живі. Включення культурного простору Кіхну до списку шедеврів усної та духовної спадщини ЮНЕСКО – це велике визнання, і цей факт зобов'язує мешканців острова особливо старанно оберігати давні традиції [56].

Естонське свято пісні (Üldlaulupidu) – Естонське свято пісні є символом національного єднання та самосвідомості естонського народу. Воно має глибокі історичні та культурні значення і є важливим способом зміцнення національної

ідентичності. Свято проводиться на великому відкритому майданчику, званім Лаулувалія, поблизу естонської столиці Талліна. Люди роздягаються у національні костюми та готуються до виконання пісень, створюючи вражаючий колективний дух та енергію. Естонське свято пісні є унікальним явищем, яке показує велику любов естонського народу до своєї культури та традицій. Воно є символом єдності, співпраці та гордості за свою націю [43].

Сету леело (Setu leelo) – традиційний багатоголосний спів народу сету, який проживає на південному сході Естонії. За деякими даними, сету леело існує вже понад 1000 р. У 2009 р. цей стиль співу було внесено до списку нематеріальної всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у Європі. Для сету леело, насамперед, характерний спів а саррелла. Крім цього, сету Леело характеризується чергуванням співу соліста і хору: зазвичай соліст спочатку співає простий мотив, а хор приєднується до нього наприкінці фрази і повторює приспів. Також соліст має право імпровізувати. У деяких піснях хор співає повільніше, мелодійніше і ритмічніше соліста. Виконують пісні переважно жінки [54].

Традиція димової сауни у Вирумаа. Традиція димової сауни є важливою частиною повсякденного життя громади Виро в Естонії. Він містить багатий набір традицій, включаючи власне купальні звичаї, навички виготовлення банних віночків, будівництва та ремонту саун, копчення м'яса в сауні. Сауна - це будівля або приміщення, що опалюється піччю, обкладеною камінням, з піднесеним майданчиком для сидіння або лежання. У ньому немає димоходу, а дим від горіння дров циркулює по кімнаті.. Традиція димової сауни – це перш за все сімейний звичай, який практикується зазвичай по суботах, але також і перед великими фестивалями чи сімейними подіями, основною метою яких є розслаблення тіла та розуму. Зазвичай за підготовку сауни відповідає старший член сім'ї в супроводі дітей, які поступово набувають необхідних навичок [57].

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ЕСТОНІЇ

3.1. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку туристичної галузі Естонії

Хоч Естонія маленька країна, але в неї є туристсько-рекреаційне районування райони: Північний: повіти Леене-Вірумаа, Іда-Вірумаа, Гар'юмаа (окрім Таллінна); Центральний: повіти Рапламаа, Йигевамаа, Ярвамаа та Леене; Південно-Західний: повіти Пярнумаа, Вільяндімаа; Південно-Східний: повіти Валгамаа, Вирумаа, Пилвамаа, Тартумаа; Столичний: Таллінн; Острови: повіти Сааремаа, Гіюмаа.

Естонія – найменша і найпівнічніша з країн Балтії, що межує з Росією, Латвією та Фінляндією. Естонську Республіку було проголошено 24 лютого 1918 р., хоча вона втратила свою незалежність під час Другої світової війни та була відновлена 20 серпня 1991 р. 1 травня 2004 р. Естонія стала членом ЄС і приєдналася до Шенгенської візової зони в грудні 2007 р. У 2011 р. Естонія приєднався до зони євро.

Відносно низькими є обсяги міжнародного туризму (1,8 млн. іноземних туристів у 2011 р); однак його інтенсивність висока – 1,4 іноземних туриста на одного жителя на рік. Згідно з опитуванням Всесвітнього економічного форуму (2012), Естонія посіла 25 місце серед 139 країн за туристичною конкурентоспроможністю. Хоча статистичні показники туризму в Естонії виглядають непоганими, існує ряд вузьких місць, які потенційно загрожують конкурентоспроможності та сталому розвитку [60].

Початок розвитку індустрії туризму в Естонії сягають середини 19-го ст., коли було засновано низку курортів і лікувальних курортів, які згодом стали дуже відомими місцями для вищих класів та інтелігенції з Санкт-Петербурга. Естонське товариство туристів було створено в 1920 р. з народної ініціативи з метою підвищення інтересу до подорожей серед вітчизняних та іноземних

туристів. Створення Центрального офісу управління туризмом (Turismiamet) сприяло систематичному розвитку туризму та усвідомленню того, що державна підтримка та ініціатива необхідні для сприяння туризму. Естонія стала світовим лідером у прийнятті Закону про управління туризмом у 1938 р. [60].

Туризм швидко став потужною галуззю, що швидко розвивається, у Західній Європі та Північній Америці після Другої світової війни, поки Естонія була окупована Радянським Союзом, а економічні цілі розвитку туризму були замінені ідеологічними. Закриті кордони не дозволяли його жителям виїжджати за межі СРСР, тоді як поїздки між республіками були безперешкоченими. Національна організація «Інтурист» організувала поїздки іноземців до країни. Таллінн був відкритий для іноземних туристів в Естонії і протягом 1970-х і 1980-х рр. був п'ятим за величиною напрямком для них в СРСР [60].

Індустрія туризму в Естонії стрімко розвивалася з початку 1990-х рр., підкріплена відновленням незалежності, відкриттям кордонів для вільного подорожування естонцями, а також інтересом до Естонії як до нового місця призначення. У 1990 р. Міністерство культури створило Раду з туризму Естонії для реалізації державної політики в галузі туризму, а міжнародний туристичний ярмарок Tourest, що відбувся в Таллінні в 1991 р., створив щорічну традицію та канал спілкування для підприємців.

Прийнявши «Цілі розвитку туризму» в 1992 р., уряд оголосив туризм пріоритетною сферою експорту та заснував Раду з розвитку туризму для координації туристичних підприємств, деякі з яких були першими естонськими підприємствами, які орієнтувалися на експорт в економіці Естонії. У 1995 р. туристичні послуги становили 20% від загального експорту Естонії [60].

Національний план розвитку туризму (NTDP) є основним документом, вперше складеним у 1998 р. як частину «Економічної стратегії Естонії до 2002 р.» Міністерством економіки. Після схвалення NTDP (2001-2004) урядом, парламент прийняв Закон про туризм (Turismiseadus 2000) у 2000 р. Було підготовлено переглянуту NTDP (2002-2005), яка спрямована на підвищення

міжнародної конкурентоспроможності туристичного сектору та, таким чином, на економічне зростання. Як кількісні критерії показників конкурентоспроможності встановлено показники зростання експорту туристичних послуг та розвитку внутрішнього туризму. Співпраця зацікавлених сторін і дотримання спільних принципів і цілей були визначені як важлива мета.

У 2000 р. в Естонії було понад 480 сертифікованих закладів розміщення та 260 ліцензованих туроператорів і туристичних агентств, і хоча загальна кількість відвідувачів на початку 1990-х років невідома, припускається, що кількість відвідувачів у 2000 році перевищувала їх утричі, перевищуючи 3,2 мільйона осіб. У 2011 р. в Естонії було близько 1200 зареєстрованих закладів розміщення та 360 туроператорів і агентств.

Підсумовуючи, розвиток туризму базується на багаторічних курортних традиціях і досвіді гостинного менеджменту, в той час як на нього суттєво впливає складна історія країни. Після відновлення незалежності в 1991 р. туризм Естонії швидко трансформувався з командної економіки в ринкову та мав тенденцію до зростання до 2008 р., коли світова економічна рецесія також негативно вплинула на туристичні потоки в Естонії. Рецесія змусила уряди, муніципалітети та підприємства скоротити витрати та приділити більше уваги плануванню, розробці продукції, якості, маркетингу та людським ресурсам, ніж будь-коли. З 2010 р. туристична економіка Естонії знову на підйомі та показала найкращі результати за весь час у 2011 р. Тенденція до зростання збереглася і в 2012 р.

У 2014 р. уряд Естонії оголосив про Національний план розвитку туризму, проект, спрямований на інвестування 123 млн євро в індустрію подорожей Естонії, який триватиме до 2020 р. Після 2020 р., коли план закінчився, міністерство оголосило новий план, починаючи з 2021 до 2024 р. під назвою «Програма туризму 2021-24» за підтримки Міністерства освіти та досліджень [60].

У 2018 р. туризм та інші супутні послуги становили понад 10,8 % експорту Естонії. Туризм в Естонії стрімко зростає: кількість туристів — як внутрішніх, так і міжнародних – зросла з 3,45 мільйона в 2006 р. до 3,79 млн. в 2019 р. У звіті 2018 р., опублікованому ОЕСР, вони дійшли висновку, що більшість міжнародних туристів приїжджає з таких місць, як Фінляндія, Росія, Латвія, Німеччина та Швеція.

Через заходи безпеки та карантину, введені в результаті пандемії COVID-19, зменшення потоку туристів з Китаю, як кажуть, вплинуло на естонський туризм, незважаючи на те, що китайські відвідувачі становлять лише 1% усіх міжнародних туристів в Естонії. 27 вересня 2021 р. уряд Естонії оголосив про нові правила для мандрівників, які туди в'їжджають: лише мандрівникам із Чехії, Угорщини, Польщі та Ватикану дозволили в'їзд без будь-яких обмежень [60].

3.2. Аналіз туристичних потоків Естонії

За даними Департаменту статистики Естонії, у лютому 2023 р. збільшилася кількість туристів з багатьох європейських країн, а також з-поза меж Європи у порівнянні з минулим роком. Понад 10 000 туристів прибули до закладів розміщення з двох сусідніх країн, 48 000 з Фінляндії і майже 14 000 з Латвії []. Кількість туристів з обох країн була вищою, ніж у лютому минулого року. Більше туристів, ніж роком раніше, також прибуло з Великобританії, Німеччини, Литви, Швеції, Польщі, США та країн Азії. З іноземних туристів 80% зупинялися в закладах розміщення Харьюмаа, далі йдуть Пярнуський (8%), Тартуський (6%) і Іда-Вірумаа (1%), а також Валгаський (1%) повіти. Іноземні туристи провели в Естонії в цілому 208 000 ночей [58].

Серед внутрішніх туристів 68% вказали, що метою їхньої подорожі був відпочинок, а 22% - робота. Найбільше внутрішніх туристів, 32%, зупинялися в Харьюмаа, 13% - в Пярнумаа, 12% - в Тартумаа і 10% - в Іда-Вірумаа. У

Валгамаа зупинилося 8% внутрішніх туристів, а в Ляэне-Вірумаа - 6%. Внутрішні туристи провели в закладах розміщення в цілому 202 000 ночей [58].

У лютому відвідувачів обслуговували 910 закладів розміщення. У розпорядженні туристів було 21 000 номерів і 47 000 ліжко-місць, причому 42% номерів були зайняті. Ночівля в закладі розміщення коштувала в середньому 42 євро на людину, що на 6 євро більше, ніж у 2022 р., і на 8 євро більше, ніж у лютому 2020 р. Середня ціна за ніч у Західно-Вірумаа становила 51 євро з людини, в Тартумаа - 49 євро, в Харьюмаа - 45 євро, в Іда-Вірумаа - 42 євро і в Пярнумаа - 35 євро [58].

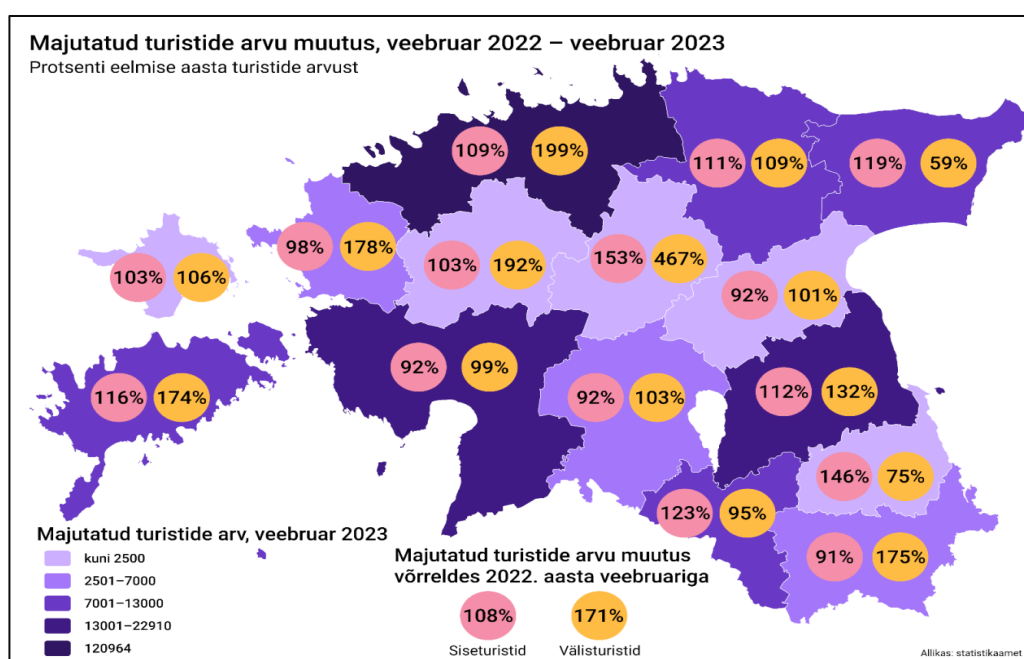

Рис. 3.1. Картограмма відвідувань Естонії в лютому в 2022 та 2023 роках [58].

На цій картограмі зображено, яке навантаження на туризм припадає за останні місяці порівняно з минулим роком. Majutatud turistide arv, veebruar 2023 aasta (Кількість туристів в лютому 2023 року), показує де найбільше розміщувалися туристи в Естонії. Найбільше припадає на повіти Харьюмаа (де в межах її розташований Таллінн), Тартумаа та Пярнумаа. Majutatud turistide arvu muutus võrreldes 2022 aasta veebruariga (Кількість туристів в лютому 2022 року), показує теж саме але за лютий 2022 р. Тут є розділення на внутрішніх туристів

(Siseturistid) та іноземців (Välisturistid). Серед іноземців більше розмістилось в повітах Харьюмаа, Ярвамаа, Рапламаа та Сааремаа. Серед внутрішніх найбільше в повітах Пилвамаа, Ярвамаа та [58].

Це один з прикладів туристичних потоків, якраз після пандемії, бо Естонія одна з перших країн де були повністю зняті карантинні обмеження.

Інший графік наглядно показує кількість ночей проведених у закладах розміщення туристів та громадян Естонії в 2009 по 2022 рр.

Рис. 3.2. Динаміка туристичних прибуттів до Естонії [58]

Даний графік показує статистичний потік туристів, як і іноземців (синій) та і внутрішній потік (рожевий). Як можна найнище кількість ночей проведених у об'єктах розміщення і у іноземців, і у внутрішніх туристів був приблизно однаковий, до 1 млн. ночей. Найбільше значення було досягнуто у 2018 р., близько 4,3 млн ночей, а іноземних туристів було 2 млн. Після чого можна побачити спад, викликаний пандемією COVID-19. У 2022 р. кількість ночівль зросла, і як можна побачити близько 2,7 млн ночей у іноземців, та більше 1 млн ночей. Причиною такого збільшення кількості ночей у іноземців стало; по-перше Естонія повністю зняла будь-які карантинні заходи, по-друге, міграційна криза у 2022 р. спричиненою повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну, змусила багатьох людей тікати від війни. І людям які прибули в

Естонію чи пересікали країну транзитом, потрібно було десь розміщуватись на певний час. А оскільки в графіку вказана статистика кількостей ночей проведених в закладах розміщення і в статистику ті люди теж потрапили як іноземці. Серед громадян на фоні цих подій був піднятий дух дізнання про свою Батьківщину. Також почали рекламувати все Естонське, щоб збільшити попит на туристичний продукт країни, в тому числі і на туристичні послуги. За повідомленнями служби статистики у 2023 р. очікується збільшення кількостей ночей [58].

На рівень розвитку туристичної індустрії дуже сильно впливає й підтримка держави. Особливо це стосується маркетингової частини. Є державна програма «Visit Estonia», де майже в кожному крупному населеному пункті є стенди присвячені різним рекреаційним об'єктам, які знаходяться поблизу населеного пункту.

З 25 березня 2022 р. Естонія затвердила нову туристичну стратегію на 2022 р. - бачення життєздатного та адаптивного туристичного сектору Естонії у 2025 р. Для досягнення цього бачення Естонія визначила стратегічні цілі у трьох пріоритетних сферах:

- розвиток продуктів і дестинацій: Естонія є сталою туристичною дестинацією, що пропонує відвідувачам різноманітний та автентичний досвід подорожей у всі сезони;
- відновлення попиту: кількість відвідувачів Естонії та експорт туристичних послуг перевищили докризовий рівень
- покращення транспортного сполучення

Естонія намагатиметься досягти цих цілей, збільшуючи тривалість перебування та витрати відвідувачів, одночасно сприяючи сталому розвитку туризму та створенню більшої доданої вартості. Відповідно до Стратегії розвитку туризму до 2022 р. щороку розроблятиметься план дій, який буде підтримувати цю мету. Безпека, інновації та клієнтоорієнтованість є наскрізними

пріоритетами стратегії, так само як і сталий розвиток. Підхід Естонії до сталого розвитку характеризується трьома принципами:

- пишаємося Естонією: цінуємо місцеву культуру, навколишнє середовище та громаду;
- цілеспрямовано працюємо разом для розвитку, маркетингу та просування сектору, а також визначення пріоритетних рішень, виходячи з потреб туризму Естонії в цілому та її довгострокових цілей розвитку;
- сприяння досягненню Цілей сталого розвитку ООН. Для того, щоб найкращим чином реалізувати завдання, викладені в стратегії також було створено Національну консультативну раду з питань туризму, яка сприяє співпраці між Міністерством економіки та комунікацій, Радою з питань туризму та пов'язаними з нею суб'єктами.

Зокрема, рада має на меті сприяти партнерству з бізнес-асоціаціями, перевізниками, пунктами в'їзду до Естонії, дестинаціями, іншими міністерствами (наприклад, Міністерством культури, Міністерством навколишнього середовища, Міністерством закордонних справ і Міністерством соціальних справ) та державними органами (наприклад, Агентством з питань захисту прав споживачів і технічної інспекції) [60].

3.3. Макроекономічне значення туризму в економіці Естонії

Міністерство економіки та комунікацій координує національну туристичну політику у тісній співпраці з Естонською туристичною радою, яка є спільною організацією KredEx та державного фонду Enterprise Estonia. До інших організацій, які регулярно беруть участь у розробці та впровадженні туристичної політики, належать Естонська асоціація подорожей і туризму, Естонська асоціація готелів і ресторанів, Естонська асоціація сільського туризму, Естонська асоціація спа-центрів та Естонське бюро конференцій [60]).

Естонська туристична рада відповідає за реалізацію туристичної політики та відіграє ключову роль у зміцненні мережі організацій управління

дестинаціями (DMO) та координації діяльності з розробки туристичних продуктів та покращення досвіду подорожей клієнтів. У 2021 р. Естонська туристична рада розпочала поетапну реформу структури DMO в країні, консолідувавши 40 нині діючих організацій до восьми, щоб забезпечити більшу спеціалізацію, краще стратегічне бачення та співпрацю для дестинацій [1])

Регіональні центри розвитку повітів, розташовані в усіх 15 повітах Естонії, пропонують безкоштовні консультаційні послуги підприємствам, органам місцевого самоврядування, неприбутковим асоціаціям та фондам. Естонська рада з туризму має спеціалізованих партнерів, які пропонують послуги з управління даними в кожному повіті. Це або центри розвитку повітів, або пов'язані з місцевим самоврядуванням, або спілки місцевого самоврядування, або фонди. У великих містах місцева влада має спеціальні структури, які займаються розвитком туризму [60].

3.4. Вплив пандемії COVID на розвиток туризму Естонії

Внесок туризму в економіку Естонії є значним: до пандемії COVID-19 він безпосередньо забезпечував 5,4% ВВП та 4,4% робочих місць. У 2019 р. туристичні послуги становили третину загального експорту послуг на суму 2,1 млрд євро, з яких 1,6 млрд євро витратили іноземні туристи. Внаслідок впливу пандемії COVID-19 пряма частка туризму в зайнятості населення впала до 3,3% у 2021 р. Кількість міжнародних туристів скоротилася на 69,3% до 1,0 млн у 2020 році порівняно з 3,3 млн у 2019 році. У 2021 році кількість прибуттів ще більше скоротилася до 801 200. Переважна більшість міжнародних туристів прибули з сусідніх країн, причому 69% експорту туристичних послуг у 2020 році припадало на Фінляндію, Латвію, Росію та Швецію. Пандемія COVID-19 збільшила частку внутрішнього туризму. У 2019 році внутрішні відвідувачі становили третину туристичних прибуттів у комерційному туризмі. До 2021 року частка ночівель внутрішнього туризму в засобах розміщення зросла до 68%. Внутрішній туризм допоміг естонському бізнесу зберегти робочі місця та

послуги, але цього було недостатньо, щоб покрити втрати від скорочення в'їзного туризму, на який припадало 86% загальних витрат у 2017 році. Очікується, що відновлення туризму в Естонії буде відносно повільним, а в'їзний туризм досягне рівня 2019 року до 2025 року. Було здійснено низку ініціатив, спрямованих на вирішення проблем з робочою силою та навичками в туристичному секторі. У 2021-2022 рр. Естонська каса страхування на випадок безробіття спільно з Естонською асоціацією готелів та ресторанів організувала серію безкоштовних семінарів, щоб навчити людей швидко працевлаштуватися у сфері ресторанного та готельного бізнесу. У серії семінарів, яка складалася з чотирьох вебінарів, взяли участь понад 1200 осіб. У грудні 2022 р. Міністерство економіки та комунікацій опублікувало дослідження та політичні рекомендації для зацікавлених сторін у сфері туризму щодо усунення вузьких місць у сфері праці та навичок. Дослідження включало порівняльні тематичні дослідження, опитування студентів та підприємців у сфері туризму, а також інтерв'ю із зацікавленими сторонами з усіх секторів та відповідних державних установ [59].

Туристичний сектор і політики навчилися бути більш гнучкими та оперативно реагувати на нагальні зміни в політиці, необхідні для протидії поширенню COVID-19 та наслідкам російської агресії проти України. Як наслідок, співпраця між державним і приватним секторами прогресувала, а комунікація стала тіснішою та відкритішою. Основним пріоритетом для в'їзного туризму є якнайшвидше відновлення попиту на сусідніх та прилеглих ринках. За ним підуть більш віддалені європейські країни, які мають історичний інтерес до Естонії (наприклад, Німеччина і Великобританія), і нові потенційні ринки, які відкривають для себе Естонію (наприклад, Швейцарія, Австрія, Нідерланди, Бельгія та Італія). Більш віддалені ринки будуть зосереджені на співпраці з сусідніми країнами (наприклад, країнами Балтії та Фінляндією). На міжнародному рівні Естонія співпрацює з іншими країнами Балтії та Північної Європи, організовуючи спільні маркетингові заходи, а також бере участь у кількох ініціативах у рамках Стратегії ЄС для регіону Балтійського моря [59].

3.5. Проблеми та перспективи розвитку туризму Естонії

В Естонії, як і в інших країнах є певні проблеми, що стосуються розвитку туризму. Головною проблемою є знаходження інвестицій для розвитку туризму. Естонія прагне пропонувати туристам якісні послуги, тому потрібно покращувати та розвивати інфраструктуру країни, а саме, упорядкувати вулиці, дбати про те, щоб вистачало стоянок для автомобілів, велосипедних і пішохідних доріжок і т. д. Проблемою є якість обслуговування, нестача готелів із широким спектром найрізноманітніших послуг.

Також є проблеми з інвестиціями, незважаючи на те що в Естонії корупція на дуже низькому рівні і плані фінансів тут дуже прозоро, інвестори не поспішають владуватися в малий і середній бізнес в загалом. Це стосується і туристичної сфери. І малий і середній бізнеси можуть лише спиратись на державну підтримку. Також на туризм сильний удар дав COVID-19 та вплив Російсько-Української війни. Справа у тім що третина туристів які приїжджають це росіяни, і в 2022 році Естонія закрила кордон з Російською Федерацією, і це певною мірою вдарило по туристичній сфері. Планується що більше людей які будуть відвідувати Естонію будуть з країн Північної Європи, насамперед Швеція, Данія Норвегія та Фінляндія. Є проблема з недостатком розміщень або навпаки коли людей зовсім мало. Східну та Центральну Естонію мало хто відвідує, майже всі розваги проходять або в Таллінні, або в Тарту, або в Пярну, або на островах і виникає проблема в тому що туристам в пікові сезони ніде зупинитись. А в інших практично пусті готелі [60].

Естонія намагається самостійно вирішувати певні проблеми, так щоб підвищити свою туристичну привабливість за рівнем обслуговування, також в країні проводиться масове навчання персоналу готелів і курортів, як в Естонії, так і закордоном. Мери міст намагаються покращувати місцеву інфраструктуру. Проводяться масові рекламні компанії по залученні туристів в різних країнах. Чого тільки варта програма «Visit Estonia», де майже в кожному населеному

пункті є стенди присвячені різним рекреаційним об'єктам, які знаходяться поблизу населеного пункту.

Щодо перспектив розвитку туризму, то в Естонії є умови та ресурси для розвитку санаторно-курортного відпочинку. На вибір пропонуються лікувально-оздоровчий пакет, що включає проживання, сніданок і SPA(окремі оздоровчі процедури проводяться за бажанням і за додаткову плату), або лікувальний пакет, що включає розміщення, триразове харчування, ранкові дві-три лікувальні процедури й прийом в лікаря. Відпочити й підлікуватися можна практично в будь-якому регіоні Естонії [61].

Якщо в плани туриста не входить оздоровчий або лікувальний відпочинок, а ціль поїздки ділова, або бажає просто подорожувати, зупиняючись у комфортабельних готелях різних міст, то на сьогоднішній день в Естонії дуже сильно розбудовують мережу об'єктів розміщення. Естонія – це країна, де майже в кожному куточку буде прибрано та охайно. Якщо подорожувати на автомобілі, то можна помітити, що майже всюди нема сміття, трава скошена, а взимку незважаючи на непогоду працює комунальна служба. Якщо людина захоче побути на самоті з природою то тут багато місць, де можна просто пішки погуляти, особливо біля моря, яке може просто заспокоїти чи відновити психічний стан людини.

Також тут в усіх містах розвинена мережа безкоштовних автобусів, що набагато покращує переміщення з одного об'єкта в інший, якщо турист подорожує сам. Тут окрім великих міст можна на інші об'єкти, що можуть задовольнити потреби туриста.

Незважаючи на проблеми та перешкоди туристична індустрія в дуже короткий час, якщо вірити департаменту статистики Естонії може до 2030 р. відновити повністю індустрію після завданих ударів, і це лише припущення.

ВИСНОВКИ

Туристичні та природно-рекреаційні ресурси Естонії досить різноманітні: вся її територія знаходиться в смугі кліматичного комфорту, має прекрасні умови для організації відпочинку на берегах Балтійського моря та Фінської протоки, водойм і річок.

Естонія є справжньою перлиною Балтійського узбережжя, що безумовно приваблює все більше туристів з року в рік. Її унікальність як пам'ятки природи, історії, архітектури та просто дивовижної країни вдало поєднується з багатою та цікавою туристичною основою.

Історія країни доводить життєздатність, безпомилковість ідеї уряду та Світової організації ЮНЕСКО про збереження історико-культурних пам'яток, природних ландшафтів, витворів архітектури та мистецтва. На сьогодні, коли на нашій планеті лишається все менше куточків збереженої історії, цей задум справжній подарунок людству.

Стратегічною метою розвитку туристичної індустрії в Естонії можна визначити створення конкурентоспроможного на світовому ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурного довілля. Популярний вид туризму це екотуризм, через природу та положення.

Останні події дуже вдарили як по туризму так і по економіці Естонії. Дуже сильно скоротився притік туристів, але влада всяко намагається відновити рівень туризму до рівня 2019 року. Багато кроків вже зроблено й робиться в цьому напрямку. Естонія перша з країн ЄС яка зняла карантинні обмеження, що певною збільшило притік туристів. І цей притік поки зростає. В майбутньому сфера туризму в Естонії буде сягати 25% всього ВВП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Typology of recreational-tourism resources as an important element of the tourist offer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/105321/1/766577074.pdf>
2. Методи дослідження рекреаційних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/metody-issledovaniya-turistsko-rekreatsionnyh-resursov/pdf>
3. Культурна спадщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://loodusegakoos.ee/ce-cikavo/kul-turna-spadshina>
4. Туристичні болота Естонії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://triptoestonia.com/turisticheskie-bolota-estonii/>
5. Болото Виру / туристичні болота Естонії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://triptoestonia.com/harjumaaboloto-viru/>
6. Болото Валгеярве / туристичні болота Естонії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://triptoestonia.com/harjumaavalgejarve/>
7. Болото Кодру, тропа Таммсааре-Ярва-Мадизе / туристичні болота Естонії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://triptoestonia.com/jarvamaa/tammsaare-yarva-madize/>
8. ТОП-10 пляжів Естонії / чому Естонія? – туристичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.visitestonia.com/ru/почему-эстония/top-10-пляжей>
9. Лахемааський національний парк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.loodusegakoos.ee/kuda-poiti/nacionalnqe-parki/nacionalnqi-park-lahemaas>
10. Матсалуський національний парк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.loodusegakoos.ee/kuda-poiti/nacionalnqe-parki/nacionalnqi-park-matsalu>

11. Каруласький національний парк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.loodusegakoos.ee/kuda-poiti/nacionalnqe-parki/nacionalnqi-park-karula>
12. Перлини серед естонських садів / чому Естонія? – туристичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.visitestonia.com/ru/почему-эстония/жемчужины-среди-эстонских-садов>
13. Зоопарки і ферми / чому Естонія? – туристичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.visitestonia.com/ru/что-посмотреть/природа-и-животный-мир/хутора-и-животный-мир>
14. Таллінн – інформаційний ресурс про місто [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wikiway.com/estonia/tallin/>
15. Ратушна площа Таллінну / Інформаційний туристичний портал trip To Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://triptoestonia.com/tallinn/staryj-gorod/ratushnaya-ploshhad/>
16. Старе місто Таллінн Інформаційний туристичний портал trip To Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://putidorogi-nn.ru/evropa/423-tcerkov-sviatogo-olafa>
17. Кадріорг парк (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kadriorupark.ee/park-ru/parkovye-zony/istorija-parka>
18. Девича башта / Офіційний сайт Талліннського міського музею [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://linnamuseum.ee/ru/kiel-in-dekok/neitsitorn/>
19. Замок Тоомпеа / Таллінн – інформаційний ресурс про місто [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wikiway.com/estonia/tallin/zamok-toompea/>
20. Тартуська ратуша / Інформаційний туристичний портал trip To Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://triptoestonia.com/tartu/dostoprimechatelnosti/ratusha/>

21. Мандрівницька мапа українців в історії Естонії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mapauaest.wordpress.com/головний-корпус-тартуського-універс/>
22. Tartu Kunstmuuseum / Estonian Encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://entsyklopeedia.ee/artikkel/tartu_kunstimuuseum
23. Arheoloogia sakraalehitis tellisgootika [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://info.raad.tartu.ee/muinsus.nsf/0/45D7DE381B5FA127C22568B700280079>
24. Estonian national museum [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.erm.ee/en/museum>
25. Аеродром рааді [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://hmn.wiki/ru/Raadi_Airfield
26. Нарвський замок Германа / Інформаційний туристичний портал trip To Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://triptoestonia.com/narva/dostoprimechatelnosti/zamok-germana/>
27. Собор Воскресіння Христового / Інформаційний туристичний портал trip To Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://triptoestonia.com/narva/dostoprimechatelnosti/sobor-voskreseniya-hristova/>
28. Ратуша / Інформаційний туристичний портал trip To Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://triptoestonia.com/narva/dostoprimechatelnosti/ratusha/>
29. Heimtali – kaunitari nimega mõis Eestimaal Šveitsis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://maakodu.delfi.ee/artikkel/66304686/heimtali-kaunitari-nimega-mois-estimaa-sveitsis>
30. Rakvere linnus / Інформаційний туристичний портал trip To Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://triptoestonia.com/et/rakvere/vaatamisvaarsused/linnus/>
31. Püha Jakobi kirik [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://puha.eelk.ee/kirik.html>

32. Kuressaare linnus / Kultuurimälestiste register [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=20868>
33. Sagadi mõisa peahoone / Kultuurimälestiste register [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=15928>
34. Toolse linnus / Інформаційний туристичний портал trip To Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://triptoestonia.com/et/laane-virumaa/toolse-linnus/>
35. Palmse Manor and Open-Air Museum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.visitestonia.com/en/palmse-manor-and-open-air-museum>
36. LosseSpaa [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wagenkull.ee/>
37. Vastseliina Episcopal Castle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vastseliinalinnus.ee/>
38. Kõpu Tuletorn / Tutvustus / Tourism WebSite[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.turismiweb.ee/et/company/kopu-tuletorn/7814/>
39. Eesti Muuseumraudtee / Офіційний сайт музею [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://museumrailway.ee/>
40. Естонський музей-шахта / офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kaevandusmuuseum.ee/>
41. Тарту – інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://et.wikipedia.org/wiki/Tartu_maraton
42. Дні Середньовіччя у Старому місті Таллінна / Visit Estonia туристичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.visitestonia.com/ru/дни-средневековья-в-старом-городе-таллинна>
43. Естонське свято пісень та танців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tury.club/event/estonskiy-prazdnik-pesni-i-tanca-234>

44. Хаапсалу – інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.loode-estis.ee/хаапсалу/?lang=ru>
45. Давні вогні / офіційний сайт організації заходів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.muinastuled.ee/mis-on-muinastulede-oo/>
46. Pärimustantsu festival / офіційний сайт фестивалю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vorufolkloor.ee/>
47. Kuidas sel aastal riigi sünnipäeva tähistada? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.puhkaeestis.ee/et/puhka-eestis/kuidas-tahistada-oma-riigi-sunnipaeva>
48. Pärnu moat / Visit Parnu – інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://visitparnu.com/objekt/parnu-vallikaar/>
49. World Tourism Organization UNWTO. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>
50. Estonian music day / офіційний сайт заходу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eestimuusikapaevad.ee/>
51. Естонія – інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Transport_in_Estonia
52. Кращі естонські ресторани за рейтингом White Guide 2023 / чому Естонія? – туристичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.visitestonia.com/ru/30-лучших-эстонских-ресторанов-из-white-guide>
53. Tallinna Vanalinn / Інформаційний туристичний портал trip To Estonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://triptoestonia.com/et/tallinn/vanalinn/>
54. Seto Laulupärimus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://laul.setomaa.ee/>
55. Земельний департамент Естонської республіки / офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://maaamet.ee/ru/prostranstvennye-dannye-i-karty/geodeziya/geodezicheskaya-duga-struve>

56. UNESCO Masterpiece of Oral and Intangible heritage [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kultuuriruum.ee/>

57. Suitsusauna UNESCO nimekirja saamine on ohus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.delfi.ee/artikkel/35068797/suitsusauna-unesco-nimekirja-saamine-on-ohus>

58. Turism, majutus ja toitlustus / стоїрка про туризм на офіційному сайті Служби Статистики Естонії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/majandus/turism-majutus-ja-toitlustus>

59. Tourism in the economy and outlook for recovery Estonia / OECD Tourism Trends and Policies 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e2830495-en/index.html?itemId=/content/component/e2830495-en>

60. Tanel Talve. Turismiatraktsioonide roll Eesti Maapiirkondade arendamisel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/54219/talve_tanel.pdf?sequence=1&isAllowed=y

61. Туристичні ресурси Естонії / сайт статей у вільному доступі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.freepapers.ru/107/turistichn-resursi-eston/280961.1824996.list5.html>